

de Volkskrant

BEDREIGD BESTUUR

In Waalre ging het gemeentehuis op in vlammen, in Tilburg nadert de omzet in de drugseconomie de één miljard euro, in Helmond moesten de burgemeester en zijn gezin halsoverkop onderduiken. Criminelen infiltreren in gemeenteraden en delen de lakens uit in buurten of branches. Bestuurders kijken weg; een aantal zet zich schrap.

Journalist Jan Tromp beschreef in 9 verhalen zijn speurtocht door de wereld van de ondermijning in Noord Brabant.

1. Opzouten moeten ze p 2
28-03-15 [Aan het woord oa burgemeester Jan Boelhouwer en Jan Hamming](#)
2. 'We moeten slimmer worden, we pakken alleen de sukkel's' p 7
01-04-15 [Aan het woord oa Commissaris van de Konink Wim van de Donk](#)
3. Zoek het lekker zelf uit p 11
04-04-15 [Aan het woord oa bewoners van de Vogeltjesbuurt in Tilburg](#)
4. Als het maar de stad uit is p 15
11-04-15 [Aan het woord oa burgemeester Peter Noordanus](#)
5. Bende van Brabant p 19
18-04-15 [Aan het woord oa Volkskundige Gerard Rooijakkers](#)
6. Code mondje dicht p 23
02-05-15 [Aan het woord oa schrijfster Hülya Cigdem](#)
7. Zware jongens wegpesten p 26
16-05-15 [Aan het woord oa directeur Taskforce BZ Caspar Hermans](#)
8. Ze komen lief binnen de p 30
23-05-15 [Aan het woord oa een anonieme burgemeester](#)
9. Is het echt zo erg? p 34
06-06-15 [Aan het woord oa voormalig Eerste Kamerlid Klaas de Vries](#)



Opzouten moeten ze

Intimidatie door criminelen: heel weinig burgemeesters durven erover te praten. Enkelen doen het toch, omdat ze de ondermijning van de rechtsstaat een halt willen toeroepen.

Jan Boelhouwer, burgemeester van Gilze en Rijen: 'Ik denk dat de ondermijning ver reikt. We hebben hier mensen in het dorp die rondrijden in vreselijk dikke auto's, arm vorstelijk buiten het raam. Ze willen maar één ding laten zien: wij zijn hier de baas, wij hebben het hier voor het zeggen.

'Ik heb een Turkse meneer sluiting van een van zijn panden aangezegd. Als hij hier op het gemeentehuis komt, doet hij alleen maar zo (de burgemeester buigt zich nu diep voorover en kijkt de verslaggever strak aan). Hij zegt niks, maar zijn ogen zeggen: je durft het toch niet.'

En?

'Ik ben niet bang. Ik ga ervan uit dat ze zich wel drie keer bedenken voordat ze een bestuurder aanpakken.'

Burgemeester Jacobs van Helmond moest hals over kop onderduiken, het hele gezin werd door de politie ondergebracht in het buitenland.

'Nou ja, ik ben altijd alert. En Jacobs werd bedreigd door woonwagenvolk. Die zijn anders dan Turken. Die zijn nietsontziend. Heb ik meegemaakt in Bernheze. Keihard bedreigen. Ik had een vader en vier zoons gezegd dat ze van het kamp moesten, de vader kwam langs op het gemeentehuis, zei: we zijn even bij jouw huis wezen kijken, komt in orde, maak je geen zorgen. Het bleek dat de familie een brandstichter had ingehuurd. De politie was op tijd op de hoogte, heeft een hartig woordje met die vent gesproken. Uiteindelijk is hij het dorp uitgezet, oprotten, wegwezen.'

Het heeft niet de eerste voorkeur van bestuurders en voormalige bestuurders om te spreken over intimidatie en bedreiging. De toestand is precair en kan gemakkelijk escaleren. Het speelt overal in Nederland. Wij kijken naar Brabant, omdat de harde criminaliteit verschoven is naar het zuiden. Je bent als crimineel dicht bij de grens, je kunt in landelijk gebied betrekkelijk gemakkelijk onder de radar blijven - het zijn maar veronderstellingen.

Een aantal bestuurders praat. Omdat geweten moet worden hoe ernstig de situatie is. Grote illegale financiële belangen gaan steeds vaker hand in hand met intimidatie. De bestuurders praten, omdat ze vinden dat paal en perk gesteld moet worden aan de ondermijning. En omdat uiteindelijk alleen weerbaarheid loont.

Burgemeester Boelhouwer: 'De helft van de burgemeesters van Brabant komt mij vragen hoe ik het doe, het opjagen van criminelen, ze sturen medewerkers op stage naar hier. De andere helft zegt: wij hebben geen wietkwekerijen, wij kennen geen intimidatie. Hoe kan dat nou? Hier rollen we elke twee weken drie kwekerijen op. Moet ik dan geloven... ach, kom nou toch.'

Is het angst?

'Dat kan. Maar als je je daardoor laat leiden, is het einde zoek. Dat is mijn overtuiging, echt, mijn heilige overtuiging. Ik zeg het thuis ook, ik zeg: ik ben niet bang, ik ben voorzichtig. Maar ik kan het niet maken dat ik doe alsof er niets gebeurt.

'Het openbaar bestuur moet de baas blijven in onze gemeenschappen. Als dat op de tocht komt te staan, en dat dreigt, dat dreigt echt, kunnen we inpakken.'

U bent toch geen martelaar?

'Nee, dat ben ik niet. Maar het overeind houden van de rechtsstaat zie ik wel als mijn belangrijkste taak. Ik doe het niet alleen. Alle medewerkers hier op het gemeentehuis weten ook hoe belangrijk het is. Dus als er hier iemand komt aan het loket en die wil een of andere vergunning... alert! Alert! Wat gebeurt hier? En direct allemaal erin springen, hè. Alert!'

Boelhouwer (65) is een opgewekte man, praat honderduit. Hij was een tijdje Kamerlid, later waarnemend burgemeester in Gilze en Rijen, zo'n 26 duizend inwoners. Ruim twee jaar geleden keerde hij er terug als burgemeester. Gilze en Rijen ligt tussen Tilburg en Breda; de spoorlijn scheidt Gilze van Rijen. Het station heeft nog een min of meer klassieke wachtruimte, met een beheerder die 'gastheer Peter' heet.

Het is in zijn rommeligheid een beetje een Belgisch dorp. Geen huis is gelijk aan een ander en toch is het weinig karakteristiek. Links van de spoorbaan, aan het begin van de Julianastraat, heeft Boelhouwer niet lang geleden nog een pand laten sluiten, een lelijke, witte doos is het. Het bleek dat een paar Turken er een jong Bulgaars meisje hielden, met achter in het huis een gigantische wietplantage.

Rechts, aan het begin van de Hoofdstraat ligt café De Heeren van Rijen, 'the place to beer'. Verderop heb je wat wonderlijke winkels als De Gordijnenconcurrent en Jan van Hoeckel, 'reparatie van elektrisch handgereedschap'. Een groot bord boven de ingang van de Maria Magdalenakerk kondigt een 'gespreksavond over Jezus' aan.

De burgemeester vertelt van No Surrender, de motorclub. Ze probeerden vaste voet aan de grond te krijgen in Rijen. Ze meldden zich als belangstellenden voor een pand dat hij had laten sluiten nadat het eerst een bordeel was en vervolgens een kwekerij, drogerij en knipperij van wiet bleek te zijn. Als je het durft als burgemeester kun je de boel sluiten, die bevoegdheid heb je.

'Ik heb op een gegeven moment gezegd: weet je wat, we kopen dat pand zelf, dan zetten we ze definitief de voet dwars. Ik had goeie redenen, er was al eens iemand doodgeschoten, de buurt stond doodsangsten uit. Voor één miljoen hebben we het gekocht, vijfduizend vierkante meter, we gaan het ontwikkelen, op een nette manier.'

Waarom zou No Surrender een straat verderop niet opnieuw beginnen?

'Hebben ze gedaan, ze zitten nu in Poppel, een dorp net over de grens.'

Dan hebt u het probleem toch alleen maar geëxporteerd?

'Ja, zo kun je het noemen. En dan zeg ik tegen mijn collega's daar: jongens, toe maar, wees ook maar eens flink.'

Hij heeft veel te stellen, zegt hij, met het Turkse deel van zijn bevolking. In Rijen wonen 2.400 Turken. Boelhouwer: 'En ze weten allemaal, van één tot 2.400 hoe ze aan hun geld komen. Legaal of illegaal. Dat weten ze alle 2.400 van elkaar.'

Er wordt gezegd dat er een perfecte zwijgcultuur bestaat.

'Juist, dat is het punt. Perfecte zwijgcultuur. En ze zijn allemaal aan elkaar verplicht. Er zijn verkiezingen geweest waarbij iemand met een Turkse achtergrond voor anderhalve zetel voorkeursstemmen kreeg. Men stemt collectief op die ene. Dat werkt verplichtend. Dat kan niet anders.'

Komt zo de onderwereld de bovenwereld binnen?

'We hadden hier een Turkse wethouder, ze viel na de verkiezingen van 2010 buiten de boot. In 2013 probeerde ze voor haar partij, de PvdA, lijsttrekker te worden. Tot zover niks aan de hand. Maar op de vergadering waarop de lijst moest worden samengesteld, bracht ze een aantal Turkse mannen mee die zich zojuist hadden aangemeld als lid van de Partij van de Arbeid. Ook nog tot daaraantoe, maar er zaten een paar bekende drugscriminelen uit het dorp bij.

'Ik heb na die vergadering direct naar het partijbureau in Amsterdam gebeld en gezegd: vrienden, dit gaat wat mij betreft niet door. Deze mensen moeten direct van de ledenlijst af. Want zo koopt de onderwereld toegang tot de bovenwereld, via iemand die lijsttrekker wordt gemaakt en misschien straks opnieuw wethouder is. Zoiets gaat niet zonder beloning, mag je aannemen. Daar zal ik mij ten koste van alles tegen verzetten.'

40 kilometer naar het noordoosten ligt Heusden. Het is een verstrooide gemeente, tien kernen, ergens tussen de Langstraat en 's-Hertogenbosch. Heusden dankt zijn bekendheid aan het gerestaureerde vestingstadje met daaromheen een ring van wallen. Op zondag stroomt het vol met dagjesmensen die afkomen op de middeleeuwse straatjes, de schitterende gotische kerk, de stadspoorten, de galleries, de antiekwinkeltjes.

Heusden is landelijk gebied: je steekt je hand op wanneer je elkaar passeert. Om een huis te betreden ga je doorgaans achterom. In de kleinere kernen ken je de families: dat is er een van Bujs. En die is van Verhoeven.

Jan Hamming, voorheen wethouder in Tilburg, is sinds drie jaar burgemeester van Heusden. Een lange, rustige man, bijna bescheiden. Hij dacht dat hij naar een overzichtelijke, min of meer ordentelijke gemeente kwam. Dat bleek niet het geval.

Het beeld van de ondermijnende criminaliteit in Brabant is dat van een drie-eenheid: kampers, Turkse maffia en motorbendes. Er bestaan door heel het land, ook in Brabant, regionale informatie- en expertisecentra die per gemeente ondermijning in kaart brengen. In Heusden is dat ook gebeurd en ook in Heusden wordt de drie-eenheid zichtbaar. Hamming: 'Ze weten elkaar steeds beter te vinden. Ze werken heel goed samen, hun verbindingen zijn stevig.'

In Drunen, een van de kernen van Heusden, werd een Turkse jongen door zijn oom vermoord. Binnen een half uur stond Satudarah het verkeer te regelen op de moordplek. Hamming: 'Als vanzelf vraag je je dan af hoe de relaties zijn.'

'Er is sprake van één conglomeraat van hele en halve criminelen, allemaal met een cover-up, maar onderling heel goed met elkaar verbonden. Langzaam maar zeker krijgen we een beeld. Zonder dat we overigens veel kunnen doen.'

Gilze en Rijen en Heusden staan tot op zekere hoogte model voor een trend: onder- en bovenwereld versmelten. Notarissen, consultants, accountants zijn betrokken bij het witwassen van grote

bedragen, leden van motorbendes zoeken via politieke stromannen een weg naar het openbaar bestuur.

Hamming schakelde het Openbaar Ministerie in, toen hij vermoedde dat een raadslid vertrouwelijke informatie lekte aan een familielid. Vorig jaar deed hij aangifte, omdat bij de gemeenteraadsverkiezingen stemmen zouden zijn geronseld. Justitie vond in beide gevallen geen bewijs. Hamming: 'Ik moet serieus omgaan met signalen van burgers. Ik kon mijn hand niet meer in het vuur steken voor eerlijke verkiezingen.'

Er loopt nog onderzoek waarover hij niet specifiek wil zijn. Maar: 'Gezien de schaal van de drugscriminaliteit moet er wel hulp zijn uit de bovenwereld. We zien dat er lijnen lopen, we kunnen het meestal nog niet hard maken. Maar we wapenen ons. En we waken voor integriteit in de politiek.'

De burgemeester heeft inmiddels tientallen panden laten sluiten. Er zijn in de meeste gevallen drugs en vuurwapens gevonden. Hij zegt: 'Het gaat altijd om locaties van ondernemers. Standaard is de reactie: 'Ik wist van niets.' Maar voor mij staat vast dat men vaak beter weet.'

Hamming merkt op dat de stille strijd tussen openbaar bestuur en criminele organisaties 'pittiger' wordt. Een goed ingevoerde bron zegt dat er in Noord-Brabant nog maar weinig burgemeesters zijn die niet zijn bedreigd.

Hamming: 'Burgemeesters worden bedreigd. Natuurlijk word ik ook weleens bedreigd. Maar al word ik honderd keer bedreigd, het doet me niks. We trekken de lijn door, je moet niet wijken. Het is soms lastig voor je privésituatie. Je gaat om half twaalf naar bed, je knipt het licht uit, krijg je vijf minuten later een sms'je. 'Welterusten' staat er. Dat kan lastig zijn. Maar ik ga er niet voor aan de kant.'

'Ik zie natuurlijk ook wel dat het echt zorgelijk is. Ik zie hoe bang medewerkers soms zijn. Er zijn ambtenaren die tegen me zeggen: oké Jan, ik heb je het een en ander verteld, maar ik wil niet dat je het verder brengt. Straks ben jij weg uit deze gemeente, ik weet niet wat hier dan gebeurt.'

Hij heeft ervaren dat het in de cultuur van de plaatselijke politiek zat: we dienden hier ons eigen doel. Hamming: 'In algemene zin geldt dat men geneigd was eigen, zakelijke belangen mee te nemen in raadsbesluiten. Daar was men niet eens terughoudend in. Ik zei: maar dat kan toch niet! We zitten hier toch voor de publieke zaak?

'Het is nu veranderd, de raad heeft zelf korte metten gemaakt met de manier van werken en een code opgesteld over integriteit. Ik vind dat we heel scherp moeten zijn op de rechtsstaat. Heel scherp.

Daar kan je niet lankmoedig in zijn. Er is hier heel vaak zó gedaan (de burgemeester spreidt zijn vingers voor zijn ogen). Het kwam niet doordat een burgemeester niet sterk was. Het was de tijdgeest. Er werd omheen gelopen, men keek de andere kant op. Niet alleen de burgemeester deed dat, iedereen deed het.

'Het is een cultuur van angst. De cultuur is: ik bemoei me er niet mee. Want als ik me er wel mee bemoei, krijg ik er last van, het gaat al jaren zo, laat maar lopen, het gaat mij niet aan.

'We zijn volop bezig met de patseraanpak. Dat zijn mensen met een te grote auto in een kleine tuin. Daar gaan we op af. Ik zie jonge gasten die denken: hé, verrek, ik hoef niet naar school, ik hoef niet te werken, ik kan riant mijn geld verdienen. De grote Mercedes wacht op mij.'

Hamming heeft nog goede moed: 'Het beeld kantelt, heel voorzichtig. Er worden anonieme aangiftes gedaan, er wordt nu wél gebeld over hennepplantages. Iedereen in Drunen wist dat in de sportschool

dingen gebeurden die het daglicht niet konden velen. 'Hè hè', zeggen de mensen nu, 'eindelijk.' Ik zeg: maar als jullie dit al tien jaar wisten, waarom is al die tijd dan niks gedaan?

'Al te lang is iedereen eromheen gelopen. Dat is ook voor de samenleving een hartstikke slecht signaal. Opjagen moet je, en uitroken. Opzouten. Ik denk echt dat we niet te slap moeten zijn. Er is altijd een reden om ervan af te zien. Hebben we al veel te lang gedaan.'

Terug naar Rijen, naar burgemeester Boelhouwer. Hij houdt niet op zijn drijfveer te benadrukken: 'Die getatoeëerde armen, stapvoets door de wijken, zomer en winter, echt stapvoets. En steeds om te laten zien: wij zijn hier de baas. Je merkt dat mensen bang zijn. Ze zien het, ze voelen het. Ze zien die getatoeëerde armen.'

'Als we de strijd niet aangaan - en winnen, zal het straks slecht gaan met mijn kleinkinderen. Dan komen we in een land terecht waar het gewone gezag niet meer de baas is, waar het crimineel verworven geld de dominante factor is.'

Denk u niet: we zijn te laat, dit schroef je niet meer terug?

'Ik denk dat wel eens, maar meteen daarna houd ik mezelf voor: niet toegeven, niet toegeven, anders kun je net zo goed nu ophouden. Wat hoopvol stemt: er wordt meer gemeld. Ik krijg brieven, meestal anonieme brieven: u bent de enige die hier wat tegen kunt doen, dit en dat is hier aan de gang, ik hoop dat u ingrijpt, zo snel mogelijk.'

Hij sluit panden, zet in samenwerking met de woningcorporatie mensen uit hun huis die op zolder een wietkwekerij hebben staan - doorgaans in opdracht van een georganiseerde bende. Hij laat posters aan de gevel plakken: 'Drugspand. Dit pand is gesloten op last van de burgemeester.' Hij zegt: 'Juist op een kleine manier zichtbaar maken dat je als overheid toch bereid bent iets te doen - dat is absoluut essentieel voor een dorp als dit.'

'Als hier allemaal mensen rondlopen met dikke portemonnees die uitstralen, voortdurend uitstralen dat ze de macht uitoefenen - vaak hebben ze camera's aan hun huis hangen, dat komt er nog eens bij, begrijp je - dan geeft dat bij de bevolking geen goed gevoel. De kwekerijen die wij oprollen, die maken in het totaal van het probleem geen zak uit, ik ben de eerste die het zal toegeven, geen zak verschil maakt het - behalve dit verschil: geloofwaardigheid, op kleine schaal. Op voor de mensen zichtbare schaal. Dat is wat ik kan doen.'



'We moeten slimmer worden, we pakken alleen de sukkels'

Een criminele schaduwwereld probeert het gezag in Noord-Brabant naar de hand te zetten. In de beweging die terugvecht is Wim van de Donk een spilfiguur. Zijn gebod: iedereen aanschuiven.

Criminelen willen laten zien dat ze de baas zijn in bepaalde buurten. Burgemeesters worden bedreigd. Bestuurders kijken weg, sommigen zetten zich schrap. 'Dit is de situatie: we hebben van doen met een ongeorganiseerde overheid tegenover georganiseerde criminaliteit.'

De karakteristiek komt van prof. dr. Wim van de Donk, sinds 2009 commissaris van de koning in Noord-Brabant, voordien voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. De ondermijning van het openbaar bestuur speelt overal in Nederland, maar op pregnante wijze in Noord-Brabant. Commissaris Van de Donk is een belangrijke stuwende kracht achter de beweging die terug wil vechten tegen een criminele schaduwwereld waarin alleen al in Brabant jaarlijks 2- tot 3 miljard euro wordt verdiend en die met intimidatie en infiltratie het gezag naar de hand probeert te zetten.

Zaterdag waarschuwden in het katern Vonk van deze krant de burgemeesters Boelhouwer van Gilze en Rijen en Hamming van Heusden voor toenemende ondermijning van het gezag. Beiden vertelden dat zij met serieuze intimidatie en bedreiging te maken hebben.

Boelhouwer: 'Ik zeg het thuis ook, ik zeg: ik ben niet bang, ik ben voorzichtig. Maar als het openbaar bestuur op de tocht komt te staan, en dat dreigt, dat dreigt echt, kunnen we inpakken.' Hamming: 'Je gaat om half twaalf naar bed, je knipt het licht uit, krijg je vijf minuten later een sms'je. 'Welterusten' staat er.'

Duizenden mensen verdienen hun boterham, en veel meer dan dat, in een illegale schaduweconomie. De takken van nijverheid zijn vrouwenhandel, afvalverwerking, afpersing, hennep en chemische drugs.

Het verhaal van commissaris Van de Donk is dat er stapjes worden gemaakt in een goede richting, zo hier en daar. Maar alsjeblieft: geen illusies. Andermaal heeft hij een treffende schets klaar: 'Ik heb hardop vastgesteld: we pakken alleen de sukkels. Ik heb van weinig deskundigen terug gehoord dat

het niet zo was. 'Ik hoor een officier van justitie tegen me zeggen: we hebben nog tien jaar om de strijd wel of niet te winnen. Dan schrik ik. Nog tien jaar, om misschien nòg niet te winnen.'
De wetenschapper in Van de Donk ziet nog veel 'handelingsverlegenheid' bij de instanties. Zo noemt hij het wegstijgen uit onvermogen en ook wel uit angst.

U roept tot uw burgemeesters: 'Toon daadkracht. Als u het niet doet, wie dan nog wel.' Kunt u dat vragen van burgemeesters?

'Ja.'

Er zijn er genoeg die ernstig bedreigd worden.

'Ja. Althans, er zijn er te veel.'

Waarom kunt u het dan vragen?

'Omdat het niet anders kan. Als het openbaar gezag ondermijnd wordt, ben jij als burgemeester de eerstverantwoordelijke.'

Ze zijn toch niet benoemd om de held te spelen?

'Ik vraag niet om heldendom. Er zijn altijd grenzen van wat je in redelijkheid kunt vragen. Mijn punt is vooral dat meer kennis moet worden gedeeld, het mag allemaal wel wat slimmer en assertiever.'

Er is een term voor het lot van burgemeesters. Institutionele eenzaamheid wordt het genoemd. Zegt dat niet genoeg?

'Ik weet veel van burgemeesters, ik praat veel met ze, ik hoor hun zorgen. Ik geef de support die nodig is.' De commissaris geeft enige voorbeelden. Over de burgemeester die bewaking kreeg. Het was administratief geregeld. Het bleek te betekenen dat de bewakers niet van zijn zijde weken tot aan de gemeentegrens; daarbuiten moest de burgemeester het zelf uitzoeken. En over de burgemeester die eindeloos moest soebatten om kogelvrij glas in zijn woning - waartoe goede reden bestond. Er werd weggekeken, niemand nam verantwoordelijkheid. Van de Donk: 'Dan denk ik: en nu is het afgelopen. Dan wordt er wel gebeld.'

'Intimidatie legt een enorme druk op mensen. Je wordt er doodziek van en onzeker. Er is een burgemeester die aan zijn politiechef letterlijk heeft gevraagd: hoeveel politiecapaciteit zet je in als ik word neergeschoten? En hoeveel capaciteit zet je in als ik bedreigd word? Het verschil was aanzienlijk, het was een merkwaardig verschil. 'Alleen al het stellen van die vraag was natuurlijk veelzeggend.'

Waalre was voor Van de Donk zijn persoonlijk ontwaken. Het stadhuis van deze Brabantse gemeente is in een julinacht in 2012 volledig uitgebrand. Twee auto's, vermoedelijk volgestouwd met brandbaar spul, reden het gebouw binnen. 'Hier is de ommekeer ingeluid, hier zijn we wakker geworden', zegt de commissaris van de koning. 'Het opblazen van een stadhuis, stel je toch eens voor! We hebben tegen elkaar gezegd: dit mag nooit meer gebeuren. Nu niet langer Kurieren am Symptom, maar een langetermijnstrategie van alle instanties. Iedereen aanschuiven.'

'Je moet net zo slim en sterk zijn als je tegenstander die je nooit mag onderschatten. Want die ontwikkelt zich ook in het gevecht: de beste advocaten, de beste notarissen, de interessantste schijnconstructies, de sukkels voorop laten lopen en zelf uit beeld blijven.'

'Mijn intuïtie zegt: we moeten echt nog een stuk slimmer worden. Het zijn pas eerste stappen die we hebben gezet.'

Op twee fronten wordt gemeenschappelijkheid betracht, op dat van de vergaring en het delen van inlichtingen en dat van de uitvoering, het oprollen van netwerken en afpakken van geld. Politie, justitie, gemeenten, fiscus en ook wel de provincie werken samen.

Van de Donk vertelt over het betrekkelijk nieuwe fenomeen van drugsafval dat gestort wordt in bossen en op landgoederen.

Aan een muur in de behoorlijk statige antichambre van de commissaris, voorportaal van zijn werkkamer, hangen grote foto's van het oude landgoed Baest, bij Oirschot. Ze zijn gemaakt door de kunstenaar Marc Mulders. De foto's laten de schoonheid zien van het landgoed, maar intussen is ook Baest een geliefde dumpplek van criminelen.

Van de Donk: 'Ik hoor van Staatsbosbeheer dat medewerkers niet meer alleen het bos in mogen. Ze zeggen: ze durven ook niet meer. Als je de vrienden tegenkomt met hun jerrycans, ja, dan zien ze echt niet op tegen een slachtoffertje meer of minder.'

'We proberen het slimmer aan te pakken. We hebben mensen van de waterschappen rondlopen, van Staatsbosbeheer, van de handhavingsdiensten. Samen sterk in het buitengebied.'

Het is het besef dat wanneer ieder voor zich blijft opereren, de strijd sowieso verloren is. Vandaar Van de Donks gebod: iedereen aanschuiven. Maar vanzelf gaat het niet.

Hoe verloopt die samenwerking, dacht u?

'Nou, er zijn heel goede voorbeelden. Er zijn zelfs excellente voorbeelden. Ik mag er niet over praten.'

Al die instituties hebben hun eigen gewoonten en gebruiken...

'Zeker, en dat is ook echt iets dat overwonnen moest worden.'

Moest worden. Voltooide tijd?

'Nee, het is aan de gang. Maar het gaat beter. In Tilburg werd bijvoorbeeld het leger erbij gehaald. De politie had bij een inval niks gevonden. Zeiden ze tegen het leger: kunt u nog eens kijken? Nou, dat werd een mooi wedstrijdje. Die jongens haalden opeens miljoenen uit de schoorsteen. Die hebben in Afghanistan leren zoeken met nieuwe apparatuur en op een manier die de politie hier nog niet kent, zo leer je ook weer van elkaar. Als je kennis deelt, vermenigvuldig je resultaten.'

Van wie was dat geld?

'Ja, daarover ontstond vervolgens discussie tussen deelnemende instanties.'

Nee, geen discussie, maar ruzie.

'Nou ja, dat is ook heel normaal in het begin. Laat ik zeggen: het is te begrijpen vanuit het organisatiegedrag. Ik zeg niet dat ik het goed praat.'

Bijna wel toch?

'Nee nee, helemaal niet. Ik vind het namelijk onacceptabel gedrag. Het is onprofessioneel.'

'Het mooie van die gemeenschappelijke opsporing is juist dat we de verschillende organisaties geconfronteerd hebben met hun eigenschappen, noem het eigenaardigheden en tegen hen hebben gezegd: werk samen. Als je diep in het professionele hart kijkt van de dienders en van justitiemensen, dan weten ze ook wel waar de kansen liggen. Maar hun bazen zaten nog erg in de logica van het nieuwe, zogeheten public management: elke club heeft eigen targets. Dat moet allemaal veel gemeenschappelijker.'

'Ik zie ook wel de angst. Ik zie dat er vertegenwoordigers van deelnemende instanties zijn die soms achterover leunen, een houding hebben van: hier doet mijn club even niet mee.'

Het zijn lichtbeelden bij de ongeorganiseerde overheid die zich met vallen en opstaan probeert te weren tegen de hecht georganiseerde en flexibele tegenstander. Het valt soms zwaar te moede; er staan wetten in de weg en praktische bezwaren. Van de Donk: 'Het vreet aan de motivatie van de medewerkers en het tast de beroepstrots van de handhavers aan.'

Commissaris Van de Donk heeft de Bibob-procedure in portefeuille: vergunningen kunnen worden geweigerd bij twijfel aan de solide reputatie van de aanvrager. Wat sterk in de mode is geraakt, is dat dubieuze aanvragers hun zaak door een ander, iemand met een schone lei, laten overnemen. De wetgeving is er niet op ingericht, op constructies met stromannen.

Van de Donk: 'In dat soort gevallen zeg ik: het loopt als een eend, het kwaakt als een eend, dan zal het dus ook wel een eend zijn. Maar voor de vrienden van justitie is dat soms niet voldoende. Dan wordt de provincie gedwongen de vergunning toch af te geven. Ik vind dat we naïeve elementen hebben in onze wetgeving.'

Maar toch. Van de Donk: 'Wat mij enorm aanspreekt is dat tegenwoordig door iedereen gezegd wordt: we gaan geen grote beleidsstukken meer schrijven, we gaan ons al lerende organiseren, we gaan gewoon oefenen in de praktijk en slimmer samenwerken. En een beetje durf tonen. We moeten echt aan het cynisme voorbij dat de strijd toch niet te winnen is.'

Hij vertelt dat hij een tijd geleden met Peter Noordanus, de burgemeester van Tilburg, 's ochtends om half vijf in het Willem II-stadion was. 'We hebben samen de troepen toegesproken. De hele stad was dichtgeseald, voordat de boeven op konden staan. Er zijn invallen gedaan en iedereen was erbij betrokken, tot en met de Belastingdienst en de energiebedrijven. Je zag glinstering in de ogen en een begin van herwonnen beroepstrots.'



Zoek het lekker zelf uit

Het domein van asociale, zeggen sommigen - die er niet wonen. De saamhorigheid is groot. Hoewel: vroeger waren ze allemaal arm, nu is er haat en nijd om het geld.

Bijna 81 is Jo Janssens. Al bijna 81 jaar woont hij in de Vogeltjesbuurt. Het geweer dat zijn vader gebruikte voor het stropen, hangt aan de muur. Het hondje zit in zijn hok. Jee heet het hondje, omdat Jo's vrouw Kee heette. 'Zo blijft het een beetje dichtbij', zegt Jo. De bloemrijk omlijste foto's van zijn vrouw staan op het dressoir. Hij trouwde met haar toen ze 16 was. Sinds drie jaar is hij weduwnaar. 'Het went niet', verzucht hij. 'Het leven gaat door, zeggen ze. Maar het went niet.' Op zijn rechterpols heeft Jo een tatoeage. 030712 staat er. Getatoeëerd met de as van zijn vrouw. Het is haar overlijdensdatum. Dochter Angela heeft op haar arm een tatoeage, 'Moeder'. Ook met de as van.

Er is ons gezegd dat we naar de Tilburgse Vogeltjesbuurt moesten om er iets van te snappen, van wat op het stadhuis ondermijning wordt genoemd. Tilburg is wereldstad van de drugsbusiness. Hennep en pillen. Een paar duizend bewoners zijn er van dag tot dag mee bezig. De Vogeltjesbuurt heeft in dit opzicht ook een naam.

Het is een hechte volkswijk met zijn eigen legendes. Over smokkelaars als de Neus en d'n Eekel en de vier broers Verhagen van wie Peer, Sjef en Janus zijn doodgeschoten bij de smokkel van tabak, stijfselkorrels en kaasbollen.

In de schuurtjes in de achtertuinen werden geiten en varkens en paarden gehouden. Verdwenen is de geur van gekookte varkensdarmen. Mieke van Oorschot van de Lijsterstraat was daar goed in. Die ging langs de huizen om ze op te halen, de darmen, en dan kookte ze het vet eruit. Heerlijk, brood met reuzel en suiker.

De buurt telt grote families, die voor een deel hun wortels hebben in het woonwagenkamp. Toen het kamp aan de Pater Geurtjensweg werd opgesplitst, zijn ze naar de Vogeltjesbuurt getrokken. Zo bleef het gezellig, vooral in de zomer. Dan zitten ze buiten op de stoep met hun koffiepotten en kratjes bier.

Licht en ruimte

Ook het kerkhof aan de professor Lorentzstraat is trefpunt. Nogal wat kinderen bezoeken hun ouders iedere dag, hun overleden ouders wel te verstaan. 'Je bent hier pas dood', zegt een bezoeker, 'als

ze je graf niet meer komen opzoeken.' Het is een begraafplaats van Italiaanse allure; er staan praalgraven van Chinees marmer, met beeltenissen van engelen, moeders Maria en sierlijk-onstuimige paarden. De zerk vermeldt: 'Vol van liefde was jullie leven/ van het leed kregen jullie je deel/ nu is het lijden dan verdreven/ maar we missen jullie zoveel.'

De buurt is zopas door woningcorporatie Tiwos meer dan voorbeeldig gerenoveerd. Alles in nauwe samenspraak met de bewoners, van stap tot stap. Achterdocht jegens alles wat geurt naar autoriteit kleurt het bestaan, traditioneel. Ze hebben al gauw het gevoel in het pak genaaid te worden. Het is een wijk vol licht en ruimte, brede stoepen voor de gezelligheid op straat. Een vrouw wijst: daar woont haar nicht. En daar haar zus, haar tante, haar neef. 'We kunnen niet zonder elkaar.' Sommigen zeiden dat we de Vogeltjesbuurt maar beter konden mijden. Vertegenwoordigers van de instanties waren het; ze zien de buurt als domein van de asociale. En van de groene vingers. Dat wil hier zeggen dat je goed met hennepplanten overweg kunt. 'Harry had groene vingers, is even een paar maanden weg', zeggen ze dan. Harry zit dan in de bak.

Blijf weg uit de buurt, was het verhaal, vreemden zijn er, om het neutraal te formuleren, ongewenst. Na vijf stappen, ging het verhaal door, weet de hele buurt dat je binnen bent. 'Dat is wel zo', zegt Jo Janssens. 'Veronderstel dat wij met z'n tweeën ruzie krijgen, we praten niet met elkaar. Maar dan komt er een vreemde aan. Godverdomme, zegt gij meteen tegen mij, daar loopt een vent, zou die van de sociale dienst zijn, of van de hondenbelasting?'

Janssens zit aan de tafel in de woonkamer van zijn nieuwe huis aan de Merelstraat. Een goedmoedige man, een droevige blik in de ogen. Voor hem op tafel staan zalfjes, druppels, poeders, pillen, tabletten. Slechte longen en zo nog het een en ander. Hij heeft in zijn jonge jaren in het chroom en het nikkel gezeten van de kinderwagenfabriek. Daar is het van gekomen, denkt hij. 'Hij heeft meer als de hele apotheek.' Dochter Angela woont in het huis naast haar vader. Aan de overkant woont Toon, Cor woont twee deuren naast Angela, daartussen heb je kleindochter Karen, schuin tegenover kleinzoon Erwin enzovoort en zo verder. De familie Janssens ademt elkaars adem. Angela rookt zonder onderbreking. De Vogeltjesbuurt rookt zonder ophouden. 'Mijn nicht', zegt Angela, 'was bij een professor en die had haar gezegd: d'r is er nog nooit ene aan het roken doodgegaan.'

Dikke auto

Jo wordt gezien als de Godfather van de Vogeltjesbuurt. Hij weet alles. Ook over de handel. Hij wil niet veel kwijt, maar dan steekt hij toch van wal: 'Twintig jaar geleden waren we allemaal gelijk. We waren allemaal arm. Nu is er haat en nijd om het geld. Niet bij iedereen, wel bij de patsters. Dan blijven ze met een dikke auto midden op de weg staan. Of ze zetten op het kerkhof een kasteel neer voor hun moeder. Ze zijn de patser en dan zie je dat sommigen niet willen achterblijven. Ze steken zich in de schulden. Of ze gaan toch maar meedoen. Zo gaat het.

'Iedereen was gelijk, iedereen was arm. We hadden een volkstuintje, we gingen gras plukken en ganzetongen steken voor de konijnen. Toen kwamen de wiethokjes, die zijn eigenlijk ook al weg, want ze weten: als je ontdekt wordt, zet de woningbouwvereniging je je huis uit. Nu zijn er pillen. Als gij een beetje een dandy bent en ik zie dus dat gij in de handel zit, dan praten we wel met elkaar, maar ik zal niet laten blijken dat ik het weet. Niemand laat het blijken.'

Dan wordt de oude Janssens giftig. De burgemeester komt ter sprake, Noordanus. Die vindt dat de mensen in Tilburg moeten ophouden met wegstijgen. Janssens: 'Hij kan het bekijken, die Noordanus. Veronderstel: er staat een auto in brand. Ik zie het. Ik zeg tegen die Noordanus: die en die heeft het gedaan. 's Anderendaags staat mijn auto in brand. En ik lig in het ziekenhuis. Hij kan kapot vallen, die Noordanus. Hij kan wel van alles zeggen van wat wij moeten doen, maar voor ons hebben die lui nog nooit wat betekend.'

Hij vertelt van zijn vader. Die werkte bij een lampenmakerij. Als het schafttijd was kon zijn vader vloeken wanneer moeder vergeten was het zoutvaatje bij het brood in het trommeltje te doen. Het zout verving het beleg, dat ze niet konden betalen.

Janssens: 'Toen kreeg vader de kans om mee te gaan uit smokkelen. Als het donker was stapten ze aan. Het was gevaarlijk, maar voortaan had hij in zijn trommeltje een stuk spek en een stuk worst. De kameraden vroegen hoe hij eraan kwam. Mijn vader zei: dat kunnen jullie morgen ook hebben. 'Zo was dat. En zo is het nu met de wiet.'

Peter Cival is projectconsulent van woningbouwvereniging Tiwos. Hij houdt van de buurt en van zijn bewoners. 'Ik ken de mensen van huis tot huis.' Belangrijk is het, zegt hij, dat ze hem vertrouwen. Tot bepaalde hoogte, dat wel. Daarna wordt het stil, ook voor hem. 'Maar je moet je niet van de hele buurt afkeren, je moet de positieve krachten in de buurt juist versterken. De autoriteiten en de instanties hebben er de afgelopen tien jaar met de pet naar gegooid.'

Stelselmatig hebben instituten als het sociale werk, de wijkagent en de buurtopbouw zich teruggetrokken uit de Vogeltjesbuurt. Cival: 'Politie is er gewoon niet.' Hij wil graag blijven, het buurtwerk moet hersteld worden. 'Ik wil opbouwen, ik wil dat kinderen zich wat emanciperen, dat ze niet in de vrouwenhandel belanden of in de prostitutie. Ach, ik ben een paternalist.'

In december is de nieuwe buurt opgeleverd, nieuwbouw en groot onderhoud. De wijk mag nog zo spiksplinternieuw zijn, aan de gevel van sommige huizen hangt alweer een camera, net als vóór de renovatie. Het is voor de veiligheid, zeggen de bewoners als je ernaar vraagt. Binnen in de huiskamer blijkt de camera verbonden met een groot scherm, in vier stukken opgesplitst. Zo kun je vanuit alle hoeken de straat overzien. Wat is de bedoeling? Niet de goede vraag, zo blijkt. 'Wilt ge nog een bakske?', vraagt de hartelijke huisvrouw.

Cival: 'Dan kan men nu wel ach en wee roepen over dat de greep op wijken als de Vogeltjesbuurt kwijtraakt, maar ik kan daar maar heel weinig begrip voor opbrengen. Consequent hebben de autoriteiten sociaal werk, buurtbeheerders en andere voorzieningen weggesaneerd. Van jaar op jaar. Je kunt hier weer helemaal opnieuw beginnen met het opbouwwerk. Het is het enige dat helpt, ik weet het zeker. Maar het zal tien, vijftien jaar duren voordat je de boel op orde hebt.'

Als het tot de mogelijkheden had behoord, hadden sommige bewoners gekozen voor een woonwagen in plaats van nieuwbouw, denkt Cival. Het neemt niet weg dat trots overheerst. Veel buurtbewoners hebben hun nieuwe huis casco laten opleveren. Zo konden ze hun eigen paleisje inrichten, met gouden spiegels en kroonluchters.

Misstapje

Jan de Fyter zijn vrouw laat haar huis zien, van boven tot onder. Vooral de badkamer moet worden bewonderd. Er staat een werelddouche, er zitten wel tien knoppen op. De Fyter is een kleine man met kleine slimme ogen. Hij zat voor de buurt in het bouwcomité. Als je niet oppast, raak je bekneeld tussen de bewoners en de bouwers. Soms werd hij er gek van. Hij was 14 jaar, toen is hij gaan werken. In Raamsdonksveer, in de koelcellen. 'D'r werd me gezegd: ooit één misstapje en je ligt eruit.

'Ik heb dikwijls zat voor de verleiding gestaan. We bouwden panelen die de warmte vasthouden. Die kunnen ze in de hennep goed gebruiken, begrijp je. Ik denk dat er wel twintig man bij me zijn langs geweest om te vragen.

'Dan heb je effe de verleiding, hè. Dan moet je sterk zijn, van: godverdomme, denk aan je gezin.'

In september 2013 regende het even 100-dollarbiljetten in de Vogeltjesbuurt. Toen de oude huizen aan de Lijsterstraat en de Merelstraat gesloopt werden en een sloopband het puin verwerkte, dwarrelden plots talloze dollarbiljetten als vlinders door de lucht. Een machine was gestoten op een bergplaats. Hoeveel was het? 1 miljoen, 2 miljoen?

Heel de buurt kwam erop af, graaide naar de biljetten. Van wie was dat geld? Er stak een vete de kop op tussen de families Van Belcom en Bruën. De een en de ander eiste het geld op. Het broeide. 'Iedereen in de buurt kent elkaar', zal Jo Janssens later zeggen, 'maar hier en daar zit wat wrijfijzer.' De Fyter: 'En toen kwam de politie langs de deuren. Een buurtonderzoek. Ze wilden weten waar het geld vandaan kwam. Dan is het gewoon mondje dicht, begrijp je wel. Er is niemand die praat. Ik kan hebben gezien wat ik gezien heb, als ze ernaar vragen heb ik niks gezien. Ze krijgen het nooit te horen. Van niemand niet, in de hele buurt niet. Het is niet een regel, het gaat vanzelf, iedereen weet dat hij z'n mond moet houden.'

Naïef puntje misschien: is er dan niemand die zegt dat zo iets tegen de wet is? Nu moet De Fyter grinniken. 'Als wij in de stad kwamen, hè, dan werden wij jarenlang als vuil weggezet. Omdat wij van de Vogeltjesbuurt waren. Dan word je vanzelf een gesloten front, begrijp je. Dan zeg je tegen die politiemensen: zoek het lekker zelf uit, met jullie arrogantie.'

'We zijn altijd achtergesteld, hè. Altijd, en dat is echt waar, hoor. Mijn dochter heb ik grootgebracht zoals dat hoort, dat heb ik gelukkig heel goed voor mekaar. Toen moest ik op een ouderavond komen van haar kapstersopleiding, ze zeiden: we kunnen niet snappen dat een meisje als Manuela uit de Vogeltjesbuurt komt.'

'Dan krijg je dus vanzelf dat de mensen hier hun eigen gang gaan, dat ze achterdochtig worden op de buitenwereld en dat we hier wel onze eigen oplossingen zoeken. Want ge doet het nooit goed, snap je.'



Als het maar de stad uit is

De Tilburgse burgemeester Peter Noordanus ziet zich geconfronteerd met een drugscece waarin meer geld omgaat dan in zijn eigen gemeente. 'Je moet je terugvechten.'

Het probleem waar Peter Noordanus, de 66-jarige burgemeester van Tilburg, mee kampt laat zich op illustratieve wijze beschrijven. De totale begroting van zijn stad is zo'n 720 miljoen euro. Daarvan moet alles worden betaald, plantsoenendienst, computers, evenementen, ouderenzorg en nog een heleboel andere nuttige zaken.

Alleen al in de hennepindustrie gaat in Tilburg méér geld om. Als je de xtc-productie erbij optelt, kom je vermoedelijk uit op meer dan 900 miljoen euro per jaar. De drugscece is een tak van nijverheid die 2.500 Tilburgers dagelijks aan de slag houdt.

Alle 210 duizend Tilburgers, van pasgeboren tot oud en der dagen zat, zouden de godganse dag klapwiekend stoned door de straten moeten gaan om alle hennep op te maken. Het overgrote deel van de productie is dus bestemd voor de export. Daarmee is meteen aangegeven dat het voor de drugsmaffia om een geweldig groot economisch belang gaat. Je trekt dat niet omver door hier en daar een hennepzoldertje op te rollen. Niettemin is dat een wezenlijk element van het beleid van de burgemeester.

'Ik heb hier een vrij stevig beleid van woningen sluiten en panden ontruimen. Drugs-dealerij? Woning uit, samen met de corporatie slot erop. Inpakken, wegwezen.'

Waarom moet dat?

'Omdat we het niet willen hebben, dat mensen rijk worden door in drugs te dealen. Dat moet je laten zien. Het vergt vastberadenheid, tegen een knalharde wereld.'

Magistraten bestaan niet meer, het is de enige reden waarom Noordanus het niet is. Goed in het pak, manchetten van het hagelwitte overhemd die voorbeeldig uit de mouwen van het colbert steken, chique manchetknopen en vooral een rustige stem die waakt. Ook als het over spannende zaken gaat.

'Ik ben nogal bezig geweest met die motorclubs. Hartstikke belangrijk onderwerp. Het gaat uiteindelijk over macht. Over de macht in de stad. En meer in het bijzonder over de macht in de horeca. Wie heeft het daar voor het zeggen? Er speelt afpersing. Juridisch is het heel lastig hard te maken, maar dat verschijnsel doet zich zoals wij het zien in forse mate voor.'

'Je moet die gasten zien klein te maken, op allerlei manieren. Ik heb voor een tijdje een hesjesverbod ingevoerd voor het centrum van de stad. Ik heb gezegd: geen intimiderende motorjacks meer. Dan zijn er lijntjes naar de gemeenteraad, raadsleden trekken hun mond open. Schande, roepen ze. Ja, dan moet je helder zijn en moet je zeggen: er gebeurt van alles dat we niet willen hebben, dus wegwezen met die hesjes.'

De burgemeester werd enigszins voor joker gezet toen vorig najaar Guus Meeuwis en Johnny de Mol gezellig met leiders van No Surrender stonden te poseren omwille van hun goed bekeken tv-programma. Allemaal in van die vermaledijde hesjes, ook Meeuwis en De Mol. Meeuwis liet nog weten: 'Je kunt met ze lachen, hoor.' Hij doelde op No Surrender. De burgemeester heeft de Brabantse volkszanger opgebeld - 'kom eens even koffie drinken, Guus'.

'Ik heb hem uitgelegd dat het bij die clubs niet alleen camaraderie en mannen-onder-elkaar is. Op de president van No Surrender is in maart nog een moordaanslag gepleegd, ik bedoel maar.'

De omzet in de drugscene van Tilburg kan volgens onderzoek de vergelijking met de omvang van de gemeentebegroting glansrijk doorstaan. Wat zegt dat?

'Het zegt van alles over het grote aantal kleine krabbelaars in bepaalde wijken van de stad en over de professionele organisaties die daarachter zitten. Mijn lijn is: de kleine krabbelaars kun je ervan af helpen met drang en dwang. De professionele organisaties moet je proberen klein te maken door geld af te nemen, waar dat maar kan.'

Maar hoe heeft de handel zo'n enorme omvang kunnen krijgen?

'We hebben te lang weggekeken. We hebben beleid heel lang verwaarloosd. Gedoogbeleid gedurende tenminste drie decennia heeft het mogelijk gemaakt dat een industrie kon ontstaan. Iedereen heeft gedacht: ach, wat kan het voor kwaad. Nou, buitengewoon veel. Ik moet erbij zeggen: ik heb zelf ook een vrij steile leercurve doorgemaakt.'

De burgemeester vertelt over een gebeurtenis die hem shockeerde. Vijf jaar geleden begon de Taskforce, toen een verbond tussen vijf gemeenten waarbinnen politie, justitie, fiscus en gemeentebestuur gezamenlijk acties op touw zetten. De eerste klus was een inval in een growshop in Breda. Noordanus herinnert zich hoe een slimmerik een luikje meende te ontwaren. Het voerde naar een aparte kelder waarin springstof, wapens, cocaïne en drie miljoen aan bankbiljetten lagen. Noordanus: 'In een oogopslag zag ik de impact van die industrie. Het zijn grote multi-entrepreneurs, het is een heel lucratieve business. Het gaat niet om een Koos Koets die zijn winkel enigszins heeft uitgebreid.'

'Ze zijn met veel zaken tegelijk bezig. Hier in Brabant wijkt men nu uit naar synthetische drugs, hetgeen een fors aantal nieuwe en grote problemen oplevert. Er zal hier in de stad maar zo'n fabriekje ontploffen, dan zegt iedereen: hé Noordanus, waar zat je.'

Het morele aspect vindt Noordanus wel zo belangrijk: 'Als je erachter komt dat de drugsindustrie in steden een van de grootste takken van nijverheid is geworden, waar sta je dan over twintig jaar? Wat is er tegen die tijd nog van de rechtsstaat over? En van de sociale cohesie? Ben je dan niet je totale maatschappelijke samenhang aan het vernietigen?'

Is het al niet te laat?

Er valt zomaar een stilte. Dan: 'Zelfs al moet je je helemaal terugvechten, zelfs al is het een zware struggle bergopwaarts, dan nog mag je gewoon niet versagen.'

Het antwoord luidt dus ja.

'Nou, we zijn laat. Maar een goeie sociaal-democraat weet dat het nooit te laat is. Het is een strijd waard, het gaat om kernwaarden: het samenleven, de handhaving van de rechtsstaat.'

Is het nog te winnen?

'Dat denk ik wel, als je de maatschappelijke weerbaarheid opnieuw weet te organiseren.'

Wat is dat?

'Ik denk dat veel mensen hier in Tilburg zullen zeggen: hij doet z'n best maar. Dat werd vorige week nog eens treffend geïllustreerd in uw eigen krant, in het verhaal van de mensen uit de Vogeltjesbuurt.' (Een bewoner uit die Tilburgse volksbuurt: 'Hij kan kapot vallen, die Noordanus. Hij kan wel van alles zeggen van wat wij moeten doen, maar voor ons hebben die lui van het stadhuis nog nooit wat betekend.') Noordanus: 'Het wordt pas wat als de vraag 'joh, heb jij nog wat ruimte op je zolder' niet meer accepté is. Het wordt wat als ouders in Tilburg een weerbare opstelling herkennen als iets dat relevant is voor de toekomst van hun kinderen. Het moet tussen de oren zitten van meer mensen in de stad. Die moeten zeggen: we accepteren het niet, weg ermee.'

Hoe bereik je dat?

'Door een normatieve discussie aan te gaan. Met groepen in de stad. Men zegt wel tegen mij: jij bent wel erg stellig. 'Kijk, het zit zo: de welopgevoede bovenklasse in Nederland heeft er geen last van. Het gebeurt niet in hun wijk, het zijn niet hun kinderen. Het is het probleem, ik zeg het bewust zo, van de hardwerkende Tilburger met een klein inkomen wiens kinderen naar de ratsmodee gaan. 'Ik zit er normatief in. Ik zeg: luister vrienden, het is niet alleen een kans op gemakkelijk geld. Het kan je ook een groot probleem opleveren. Als je tegen de lamp loopt, vlieg je je huis uit en sta je op straat.'

Mensen die je uit hun woning zet, drijf je alleen maar verder het spinneweb in. Toch?

'Could be. Het zal. Maar je kunt niet door alleen maar te pampere aan normherstel werken.'

Hoe zou je als kleine krabbelaar je los moeten maken?

'Natuurlijk is de greep van criminele samenwerkingsverbanden op individuele mensen groot. Ik kan dat niet ontkennen. Ik kan wel een alternatief bieden: we helpen je uit de schulden en we helpen je aan een baan. 'We moeten proberen de omvang van die drugseconomie drastisch te reduceren. Dat kan alleen in een lange tijdslijn.'

Hoe lang?

'De hele drugsindustrie is ontstaan na de jaren zeventig, zo'n veertig jaar geleden. Mag je dan tien, vijftien jaar nodig hebben om het terug te rollen? Je zult mij nooit horen zeggen met veel borstklopperij: we zijn een heel eind. Welnee, ook omdat het aankomt op maatschappelijke weerbaarheid die nu nog onvoldoende ontwikkeld is. Mensen moeten ook zelf vinden dat het afgelopen moet zijn.'

Die industrie vertegenwoordigt inmiddels een enorm belang. Die laat zich toch niet omver blazen?

'Dat denk ik ook. Wat wij moeten doen is die georganiseerde criminaliteit opjagen en korte, stevige klappen uitdelen. Wat dan kan gebeuren, is dat ze hun vermogen niet meer inzetten in de criminele industrie. Wat kan ontstaan is dat Nederland als exportland voor drugs ingeruild wordt voor andere plekken op de wereld. Ze nemen de wijk of gaan misschien beleggen in legale zaken. Je moet toch ook een beetje positief durven denken.'

En wat heeft u dan opgelost?

'Dan kun je inderdaad vragen: Noordanus, heb je dan een probleem opgelost? Dat zou ik niet durven beweren. Maar Nederland is dan niet meer de vrijhaven die het nu nog wel is. De verhoudingen moeten genormaliseerd worden. Laat ze op andere plekken met andere activiteiten aan de slag gaan. Als het maar niet hier is, in mijn stad.'

Stroeve samenwerking gemeenten

In de Taskforce Brabant-Zeeland waarvan Noordanus de voorzitter is, proberen alle gemeenten in de twee provincies in gezamenlijkheid hun weerbaarheid tegen georganiseerde criminaliteit te versterken. Verschillende overheidsinstanties werken samen in de Taskforce, zoals fiscus, justitie, politie en gemeenten. De bedoeling is een effectieve aanpak op te zetten: als jij, gemeentebestuurder een vergunning niet kunt weigeren, dan kunnen wij, fiscus, politie misschien om arrestatie vragen of geld vorderen vanwege belastingschuld.

De samenwerking verloopt stroef. Een van de redenen is dat elke instantie capaciteitsproblemen heeft. Er moet meer geld in de opsporing, daarover is iedereen het wel eens. Dat geld is er niet, het zal niet verrassen. Tenzij je het makkelijker maakt spullen af te pakken en de opbrengst te bestemmen voor meer korte klappen. Noordanus heeft er in Den Haag al een aantal keren op aangedrongen. Het schiet nog niet erg op, zegt hij.

'Er zijn afspraken nodig, met Justitie, met Financiën. Over een onorthodoxe, maar noodzakelijke financiering. In het kabinet moet het inzicht ontstaan dat een extra inspanning nodig is, over een flink aantal jaren. In Engeland en in de Verenigde Staten wordt afgepakt crimineel geld ingezet voor nieuwe actie. Waarom zou dat hier niet kunnen?'



Bende van Brabant

Verplaatst de misdaad zich, onder druk van justitie, naar het Zuiden? Volkskundige Gerard Rooijackers ziet iets anders. 'Georganiseerde criminaliteit is in Brabant endemisch.'

Gerard Rooijackers moet glimlachen om burgemeesters die van 'opzouten' roepen en van 'wegwezen uit mijn stad', die een hoge borst opzetten tegen illegale zaken als hennepkwekerijen en vrouwenhandel. 'Uiteindelijk moeten ze dit nooit vergeten', zegt hij: 'uiteindelijk naait de Brabander heel zelfbewust zijn eigen naad.'

Hij is historicus en volkskundige, hij promoveerde op een onderzoek naar historische volkscultuur in Noord-Brabant en hij gelooft er niks van dat de autoriteit de welig tierende drugsscene in de provincie eronder zal krijgen. Want daarvoor is de Brabander te subversief, te dwars, te eigenzinnig. 'Nee, het gaat niet lukken.'

Rooijackers kan fraai railleren over de veronderstelde Brabantse ziel, de van oudsher contente mensch, met sch, die rooms en blij was. Het waren zogenaamd wezenskenmerken van de Brabander. De grenzen van dat geïdealiseerde Brabant werden lange tijd op bijna magische wijze bewaakt. In de jaren dertig stonden er Mariakapellen bij de overgangen van de bruggen bij Grave en Moerdijk, als mene tekel voor de vreemdeling uit het noorden, de vertegenwoordiger van de 'asfaltcultuur' - zo werd hij letterlijk genoemd: weet wel, jij vreemdeling, ge betreedt hier katholiek land.

Projecties van de anti-modernistische, katholieke elite - dát waren het. 'Al dat geouwehoer over het zogenaamde dna van de Brabander irriteert me mateloos.' In een essay in een dik boek met bespiegelingen over de toekomst van Brabant - Het Nieuwste Brabant, luidt de titel - schrijft Rooijackers: 'Waar is die gemoedelijke, gezagsgetrouwe, meegaande Brabander gebleven? Die heeft alleen bestaan in de hoofden van ideologische cultuurpolitici. De meeste inwoners van Noord-Brabant naaien bij wijze van beproefde overlevingsstrategie heel zelfbewust gewoon hun eigen naad.'

We onderzoeken de ondermijning van het gezag, door kleinere en grotere misdaad. We zijn terechtgekomen in Brabant. De georganiseerde criminaliteit is verschoven naar het Zuiden. Allerlei redenen mag dat hebben: op het platteland is het voor illegale bedrijfstakken gemakkelijker onder de radar te blijven dan in de Randstad. Maar volgens Rooijackers is er nog iets aan de hand. Menig Brabander uit de onderliggende klasse doet wat hem goedgebeurt. En dat doet hij al generaties lang.

Rooijakkers heeft genoten van de film New Kids Turbo uit 2010. Vijf Brabo's, niet zo slim, maar goed gebekt, uit het niksige gehucht Maaskantje zitten zonder baan en zonder uitkering. Ze besluiten als ware anarchisten dat ze voortaan voor niks nog betalen. Rooijakkers: 'Alle brave dialectprijzen vallen in het niet bij het Brabantse vocabulaire van deze jongens, die in al hun absurde overdrijving een raak beeld neerzetten van de Brabantse samenleving. Kijk naar deze film en je begrijpt waarom georganiseerde criminaliteit, van roversbenden en smokkelaars, via illegale alcoholstokerijen tot wietplantages, al eeuwen endemisch is in Brabant.'

Nou en? Moet je het daarmee accepteren?

'Nou en? Wat de buitenwacht criminaliteit noemt, noem ik cultuur. Er bestaat een groot contrast tussen de officiële rechtspraak, de normen en waarden van de burgerlijke cultuur en de subcultuur die gemarginaliseerd is, maar een eigen moral economy hanteert. Binnen de groep die het betreft, bestaat wel degelijk een heel stelsel van normen en waarden, van erecodes. Alleen lopen die niet parallel aan het officiële rechtssysteem.'

Rooijakkers heeft er uitgebreid onderzoek naar gedaan, naar wat in Brabant 'erehandel' wordt genoemd. Voorop staan de ongeschreven regels van wederkerigheid: als ik jou de ruimte geef, laat jij mij ongemoeid. Wie buiten de pot piest, heeft in de Brabantse familiecultuur een probleem. Men zal niet de politie bellen - die is immers de natuurlijke vijand -, men zal het vuiltje zelf opruimen. Rooijakkers: 'Op je familie kun je altijd terugvallen. Behalve als je erbuiten gaat staan. Dan ben je sociaal dood. Normaal is, dat iedereen opdraaft bij het overlijden van een familielid, al is het je achterneef. Maar wie de familie-eer geschonden heeft, krijgt geen bidprentje, zal niet worden uitgenodigd voor de koffietafel. Dat komt hard aan, onvoorstelbaar hard. 'Het is zo gezien niet ééns een kwestie van wederkerigheid, het is overleven. Wil jij geen vuil worden dat door de groep wordt opgeruimd, zul jij je moeten conformeren.'

Dus wie met zijn groep, zijn familie in de drugshandel zit...

'Ja, die kan niet meer terug.'

Wat u cultuur noemt, is drugsbusiness, vrouwenhandel, bedreiging en intimidatie, afpersing.

'In mijn verhaal zit geen spoor van romantiek, hè, begrijp me goed. Ik doe niet aan verheerlijking van plattelandscultuur. Maar ik zeg wel: die cultuur is hecht georganiseerd, wortelt in een traditie die van generatie op generatie wordt overgedragen, kent eigen waarden en normen. En de impact daarvan onderschat de buitenwereld volledig. Maar dan ook volledig.'

De burgemeester van Laarbeek voelde zich onveilig en geïntimideerd vanuit de gemeenteraad. Een zware onderzoekscommissie stelde vast dat die burgemeester daar goede redenen voor had. Nu is de man weg.

'De tussenpersonen, zoals de burgemeesters en de plaatselijke politieagent, komen net als de veldwachter uit het verleden in een spagaat tussen lokale loyaliteit en overheidsgezag. In Brabant bestaat het gezegde dat de burgemeester artikel 5 toepast: hij ziet het nodige door de vingers. Wie daar niet aan meedoet, is de lul, om het maar even huiselijk te formuleren.'

In Tilburg floreert een illegale schaduwconomie van zeker 800 miljoen euro. Ook cultuur?

'Ja, dat is bizar. Het is heel wel mogelijk dat we de omvang moeten verklaren uit de hechte samenwerking tussen kampers, motorclubs en Turkse maffia. Het maakt een uiterst professionele indruk. Maar vanuit mijn vak zie ik ook hoe het naadloos past in de traditie van tegendraads maatschappelijk gedrag. Er heeft in Brabant altijd een omvangrijke alternatieve economie bestaan, gebaseerd op wetsovertreding, als je dat zo noemen wilt. 'In zijn georganiseerde vorm kennen we dat gedrag al vanuit de 18de eeuw. We zijn grensregio, de grens biedt de ideale mogelijkheid om telkens de dans te ontspringen. De motorclub No Surrender is een tijdje geleden uitgeweken van Tilburg naar Poppel, net over de grens. Daar zie je het.'

'In vorige eeuwen hadden we de Steenselse bende en de bende van de Witte Veder, tal van benden. Die zijn in de 19de eeuw opgevolgd door de smokkelaars en de stropers. Het is allemaal geromantiseerd, maar net als nu was het handel, grote handel.

'In het buitengebied, de bossen, de heidevelden waagt de politie zich niet meer. Als je je ogen goed de kost geeft op het Brabantse platteland kun je verkeersborden aantreffen die vol kogelgaten zitten. Want het is een sport in die groepscultuur om verkeersborden, symbolen van het overheidsgezag te doorzeven met kogels. En geen kleine kogelgaten hè, maar echt flinke kalibers. Het is een manier om aan te geven: wij zijn hier de baas, wij hebben schijt aan jullie.'

Van 10 cent 20 cent maken - hoe, dat maakt niet uit

Endemisch, noemt volkskundige Rooijackers de georganiseerde criminaliteit in Brabant. Zoals waterpokken, het steekt altijd weer de kop op, het gaat nooit echt weg.

Neem Oss. Geregeld rolt de politie er hennepkwekerijen op, aan de Grutto en de Lisztgaarde, aan de Jeneverbes en in de Potgieterstraat. Niet dat de hennepproductie er fundamenteel onder lijdt - menigeen in Oss heeft het niet breed en het is de voortzetting van oude gewoonten op nieuwe wijze. In de jaren twintig en dertig voerden stroperij, inbraak en beroving de boventoon; politie en marechaussee kregen er amper greep op.

Oss heeft altijd een voorhoederol gespeeld in de plattelandscriminaliteit. Wat ook wel hielp, was het zichtbare, schrijnende verschil tussen arm en rijk. De kapitale villa in de Molenstraat van de familie Jurgens, grondleggers van het margarinerijk, getuigt er nog van. Criminaliteit was ook een strijd tegen het gezag.

Ruw volk was het, met imponerend ontzag voor de dood, dat ook wel weer. Het stadskerkhof Eikenboomgaard kent schitterende praalgraven. De tombe van een zekere Jos van Venrooij vermeldt in sierlijke gouden letters: 'Loop mijn graf niet voorbij, maar bid een weesgegroet voor mij.' Hij blijkt in 1999 op het woonwagenkamp te zijn neergestoken door zijn zwager, een uitbener die een mes van 18 centimeter bij de hand had. Het lemmet ging dwars door hart en longen. Shit happens. Boezemvrienden waren het, ze gingen samen uit stelen. Maar de vrouwen kregen ruzie en dan ligt een vete al gauw in het verschiet.

Van de geestelijkheid tot de burgemeester en van de sterke arm tot de fabrikanten in hun villa's als burchten - van oudsher was autoriteit iets dat bestreden moest worden. 'Het was een soort tweede natuur', schrijven Leo Hoeks en Gerard Rooijackers in hun boek over de beruchte Bende van Oss. Zes of zeven families vormden de harde kern, maar iedereen was met elkaar verbonden. 'En iedereen wist dat er gezwegen moest worden als het erop aankwam.' De Osse omerta.

Bij één gelegenheid is die doorbroken, na de moord op de gehate wachtmeester Hoekman. Op de late avond van Palmzondag 1893 werd hij met twee schoten omgebracht. Een jaar later was de moord opgelost. Het vermoeden bestaat dat een aantal mensen is gaan praten in ruil voor een riant vergoeding. De pastoor liet een engelengroep oprichten naast zijn kerk en tegenover de margarinefabriek van Jurgens. Ter waarschuwing aan de beminde gelovigen. Op de ene sokkel staat de tekst 'Ter herinnering aan het noodlottige jaar 1893'; op de andere: 'Tot dankzegging voor de gelukkige uitkomst in 1894.'

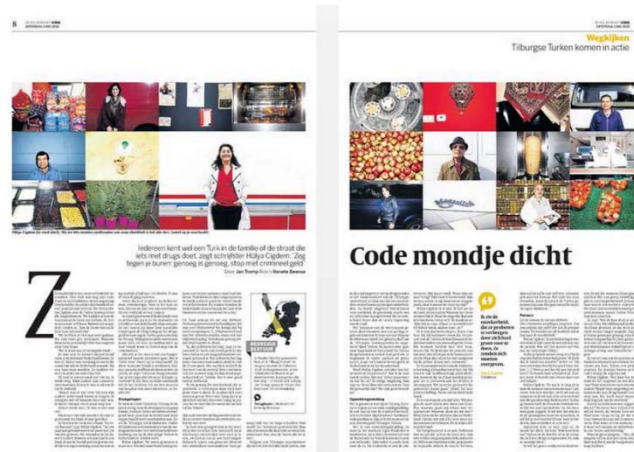
Neem St. Willebrord. Ook in dit dorp nabij de Belgische grens is het oprollen van hennepkwekerijen niets ongewoons. Vrij recent nog aan de Roosendaalse weg en in de Sibeliussstraat, in de Dorpsstraat

en de Irenestraat. St. Willebrord is de bakermat van coureurs als Wim van Est en Wout Wagtmans, grote namen in de geschiedenis van de naoorlogse wielersport. Met fietsen, met hard fietsen kon je goed geld verdienen. Werk was er niet, eten was er amper, kroegen waren er volop. Als je geen sterke poten had om te fietsen werd je 'pungelaar', smokkelaar. Er lag nog een echte grens tussen België en Nederland en over en weer was er gebrek. Het begon in de Eerste Wereldoorlog: koffie, tapijten, chocola, zout, koeien, boter natuurlijk, zeep, sigaretten. Decennialang was de sluikhandel een drukke tak van nijverheid. Er vielen doden. Vuurgevechten tussen enerzijds politie en douane en anderzijds benden van smokkelaars waren geen uitzondering. Beroemd, berucht is de naam van 'Klaveren Vrouwke', een man die in vermomming, als pastoor en als vrouw, de Nederlands-Belgische grens passeerde. In 1916 is hij doodgeschoten door Nederlandse militairen in de bossen bij het Belgische Essen.

De smokkelbenden waren vaak hecht georganiseerd. De grote jongens werden zorgvuldig buiten beeld gehouden. De vergelijking met de groothandel in drugs ligt voor de hand. Ruim tien jaar geleden speelde in Brabant de York-zaak, waarin een internationale drugsbende uit St. Willebrord honderdduizenden xtc-pillen exporteerde naar Israël en de VS. Justitie slaagde erin de leider van de groep voor jaren in de cel te krijgen. In 2011 ondernam het Openbaar Ministerie een poging hem alsnog kaal te plukken; men eiste 5 miljoen. De rechtbank maakte er 800 duizend van.

Neem Veen, kerkdorp aan de Afgedamde Maas in het noorden van Noord-Brabant, een bevolking die leeft in de vreze des Heren. In welke wereldse orde men wenst te leven maakt men in Veen zelf wel uit. Voor de oorlog was Veen een van de armste dorpen van het land. Men was landarbeider, in dienst van enkele herenboeren die de lakens uitdeelden. De ontsnapping uit de armoede school voor de Veners in de handel - eerst in de eieren, later zijn daar planten, fruit en auto's bij gekomen, vooral tweedehands Mercedessen die op de boot gaan naar Afrika. Een oud-burgemeester heeft Veen eens 'een Siciliaans dorp' genoemd. Dat heeft hij geweten. Hij had een oude Pontiac voor zijn deur staan, naast zijn gewone auto, een Chrysler. Op een zomerse dag, om vijf uur in de ochtend stonden beide auto's zomaar in de fik.

De man die de Godfather van Veen wordt genoemd en in het fruit zit: 'Wij hebben de drang in ons om van 10 cent 20 cent te maken. Hoe, dat maakt niet uit. Toen wij economieles kregen, zaten we achterstevoren in de bank. Iemand die op school niet zijn best doet, dat is een echte Veense. Er leeft iets van een zigeuner in ons. Wij zijn onrustig, het is de bloedsoort in onze aderen. Ik ben een Veense en daar blijven ze van af.'



Code mondje dicht

Wegkijken Tilburgse Turken komen in actie

Iedereen kent wel een Turk in de familie of de straat die iets met drugs doet, zegt schrijfster Hülya Cigdem. 'Zeg tegen je burens: genoeg is genoeg, stop met crimineel geld.'

'We hebben er vier jaar over gedaan. We zijn voor gek verklaard. Waarom doen jullie zo moeilijk? Drie keer oogsten en je bent klaar. 'Het is maar wat je belangrijk vindt.'

Ze was een 24-karaats importbruid toen ze in 1991 naar Nederland kwam. Ze was 15. Ahmet was een jongen van 19 die vanaf zijn 5de in Nederland woonde. Hij zou haar man worden. Zo hadden Ahmets moeder en tante beschikt. 'Ik had er ontzettend veel zin in, ik wilde weg. Mijn ouders zijn conservatieve moslims, ik mocht niet studeren. Ik zocht vrijheid.

'Ahmet was er niet eens bij toen zijn ouders mijn hand kwamen vragen. Ik vroeg me niet af waarom hij er niet was. Ik dacht: bijzaak. Als ik maar weg ben.' Ahmet wilde niet, 'ik was er niet aan toe'. Hij moest van zijn moeder. Zo zijn ze getrouwd, nu bijna 24 jaar geleden.

Ze hebben het leuk met elkaar. 'Nu beter dan ooit', zegt Hülya Cigdem. 'Tot een paar jaar geleden waren we nooit met z'n tweeën geweest. We woonden in bij Ahmets ouders. Binnen een jaar had ik een kind, ik was 16. Na vijf jaar kregen we eindelijk een eigen woning, maar we waren natuurlijk altijd met z'n drieën. Ik was 27 toen ik ging puberen.

'Onze dochter studeert nu in Rotterdam, criminologie. Toen ze het huis uit was, wisten we niet wat ons overkwam. Zó veel vrijheid, zó veel ruimte.'

Ze sprak geen woord Nederlands toen ze arriveerde; nu is ze 40, journalist en schrijfster van Nederlandstalige romans. Ze valt vooral op door haar openlijke strijd tegen de bling-bling en het drugsgeld in haar eigen, Turkse gemeenschap in Tilburg. 'Mijn grootouders waren arm maar trots, zó trots. Ze hadden niets op hun brood, maar ze bleven weg van de criminaliteit.'

Alin teri, is het motto van een burgerinitiatief waarin zij voorop gaat. Het is Turks voor 'zweet op je voorhoofd'. Zo dient men zijn brood te verdienen. Niet met patserij, maffiapraktijken en wiet en pillen. Ze zegt: 'Gisteren vroeg iemand: laat je het logo alin teri op je lichaam tatoeëren? Ik zei: hier,

op mijn voorhoofd wil ik het hebben. Als we iets moeten vasthouden van onze identiteit, is het alin teri.'

Stukgelopen

Er wonen 8.000 Turken in Tilburg. In de jaren zestig, toen de immigratie op gang kwam, trokken Turkse arbeiders overwegend naar plaatsen in Nederland waar ongeschoold werk voorhanden was. Zoals de Tilburgse textielindustrie. Onder de kinderen en kleinkinderen van die immigranten komt veel werkloosheid voor. Grofweg een op de drie jonge Turken in Nederland zit zonder werk.

Hülya Cigdem: 'De eerste generatie is maar met één doel naar Nederland gekomen: een betere toekomst voor hun kinderen. Hun dromen zijn stukgelopen op de harde realiteit, zoals het verval van de textielfabrieken. De ouders konden de Nederlandse maatschappij niet aan. Hun kinderen vielen tussen wal en schip.'

Uit haar roman De val van Mehmet: 'Ik zie genoeg. De onzekerheid, die ze proberen te verbergen door zich heel groot voor te doen. Ze zouden zich over moeten geven. Wees niet bang dat je je identiteit verliest, wees niet bang. Accepteer dat we hier zijn. En vooral dat we hier zullen blijven.' Volgens een Tilburgse topcrimineel die zich in 2012 meldde bij de politie, zijn in de stad ongeveer zestig drugsbendes actief. Onderzoekers van de Tilburgse universiteit stelden vast dat zij tussen de 600 en 900 hennepplantages onderhouden. Zo wordt ongeveer 800 miljoen euro verdiend, de groeiende markt van xtc-pillen niet meegerekend. Het is ruimschoots meer dan de totale begroting van de stad.

Het knippen van de wiettoppen gebeurt door vrouwen, tien uur per dag, tegen een loon van 25 euro per uur. Volgens de informant wordt het grootste deel van de Tilburgse hennepproductie opgekocht door Turken. De meeste wiet gaat naar Engeland en Duitsland. De Turkse drugsbaronnen steken hun geld om te beginnen in sjeke pakken en grote auto's, maar toch vooral in vastgoed, in Nederland en in het moederland.

Heeft Hülya Cigdem een idee hoe het netwerk in elkaar steekt? 'Dat is de taak van de politie, lijkt me.' Zeker, maar weet zij hoe het zit? Ze zwijgt langdurig. Dan zegt ze: 'Ik zal daar niet over praten.' Zou dat gevaarlijk zijn? 'Het zijn geen lieverdjes.'

Opwekkingsmiddag

Het is grauw en mottig in Tilburg, kletsnatte regen op een saaie zondagmiddag. In een zaaltje van de stadsbibliotheek, een rechthoek afgebiesd met kardinaalrode gordijnen, zijn zo'n 150 mensen bijeen, overwegend Tilburgse Turken.

Het is een opwekkingsmiddag, zo moet je het noemen. Ugur Pekdemir is moderator, hij is directievoorzitter van de Rabobank in Noord-Kennemerland, een rolmodel. Zijn vader stuurde hem naar de Its, hij studeerde af aan de universiteit. Hij loopt rond. 'Waar zijn we mee bezig?' Zijn toon is bezwerend. 'Zijn we met zaken bezig waarvan we zeggen: poeh, daar kunnen we trots op zijn?' Hülya Cigdem is er ook. 'Ik heb zat op de bank zitten huilen. Waarom het leven zo oneerlijk is. Maar de enige die daaraan iets kan doen, ben je zelf.' De moderator: 'Zijn wij in staat elkaar te veroordelen? Of kijken wij de andere kant uit?'

Er is een psychotherapeut, Murat Can heet hij, hij herinnert eraan dat 40 procent van de Turken en Marokkanen in Nederland onder een armoedegrens leven. Die mensen hebben niet veel keus, meent hij. 'Ik denk dat 80 procent van ons weet wie allemaal in de hennepteelt zitten. Maar die zullen het niet aangeven bij de politie. Ik ook niet, trouwens.'

Er is een onderzoeker van de kindbescherming, Orkun Baytemir heet hij. Hij spreekt van 'maffia-achtige praktijken', van 'mensen die in elkaar worden geslagen' als ze proberen aan het milieu te ontsnappen. 'We laten het gebeuren dat generaties kapot gaan', klinkt het met stemverheffing. 'Neem toch je kind bij de hand.'

Er is een man in een djellaba: 'Wij mogen dit soort zaken niet doen van Allah. Dus waarom gaan wij elkaar niet bespioneren? Waarom doen we dat niet? Misschien omdat wij boos zijn op Nederland. Omdat wij ons elke keer weer opnieuw moeten bewijzen. Dit is mijn stiefmoederland.'

De burgemeester is er ook. 'Iedereen kan weten dat achter de loser met zijn wietzolder een georganiseerde industrie zit. Willen we voorkomen dat patjepeeeërs in bepaalde wijken de macht hebben, dan zullen jullie ook zelf met oplossingen moeten komen. Het spijt me zeer, vrienden, maar ik spreek de Turkse gemeenschap aan. Het gaat om jullie en jullie eigen kinderen.'

Patsers

Uit de roman De val van Mehmet: Aantallen kent ze niet, zegt ze. Ze houdt het dicht bij huis: 'Iedereen kent wel Turken in de familie of in de straat die zich met drugs bezighouden. De code is: mondje dicht.'

Ze wil het grote verdoezelen doorbreken. Ze wil dat mensen elkaar gaan aanspreken. Met een groep vrijwilligers begint ze een burgerinitiatief. Ze maakt van haar motto een website: alinteri013.nl. Het moet een site worden waarop vijfduizend mensen, vooral Turkse Tilburgers, hun foto plaatsen.

Ze zegt: 'Met de foto druk je uit dat je het zat bent. Die vijfduizend profielfoto's bij elkaar drukken uit dat men zich verbindt en niet langer wegstijgt. Zeg tegen je burens: genoeg is genoeg, stop met crimineel vergaard geld. Onze groep breidt zich snel uit. Intussen hebben we ook al een Marokkaanse vrijwilligster en is er belangstelling van Somalische Tilburgers.'

Ze vertelt van een kleuterklas waar de kinderen vrij mochten tekenen. Een kind tekent een huis. Tekent een zolder, vol plantjes. De plantjes horen toch in de tuin?, vraagt de argeloze juf. Hülya Cigdem: 'Wat doet het met een kind als het opgroeit in een drugscultuur? Daar moeten we toch een einde aan maken? Begin bij je omgeving en spreek mensen die met drugshandel bezig zijn erop aan. Dat heeft meer impact dan maatregelen van de overheid.'

Zullen betrokkenen niet zeggen: donder op? 'De eerste keer zullen ze het niet willen horen, de tweede keer ook niet. Maar kom terug en leg uit dat we een staat binnen de staat niet kunnen accepteren. Dan komt er een moment... Kijk, je moet wel energie en tijd willen steken in een betere samenleving.'

Maar de grote jongens... 'Nee, de grote jongens zullen zich niet laten ompraten door mij. Dat is aan de burgemeester. Dat mag hij doen.'



Zware jongens wegpesten

Een drugsbaron in de cel krijgen duurt lang - en de straf is kort. Maar als je criminelen goed dwarszit, houden ze het in jouw gemeente voor gezien. Pak ze waar het pijn doet: in hun status.

Dit verhaal gaat over de Korte Klap. Mr. Caspar Hermans is de directeur van de korte klap, door hem liever 'de rake klap' genoemd. 'De mensen die zich onaantastbaar wanen met hun illegaal opgebouwd kapitaal, die willen we dwars zitten, in de nieren prikken, een onrustig leven bezorgen.'

Een onrustig leven - is dat alles? De vorige minister van Justitie, meneer Opstelten, zei in een van zijn klassieke optredens in de Tweede Kamer: 'Die bendes worden opgerold. Onderliggende criminele structuren worden afgebroken.'

'Wij denken dat wij het maximale hebben bereikt als het tot een beheersbare activiteit is teruggebracht.'

Wat is dat, beheersbaar?

'Eigenlijk vind ik het een rotwoord, beheersbaar. We boeken vooruitgang. De werkelijkheid is dat we het afgelopen jaar drie keer zo veel criminele samenwerkingsverbanden hebben aangepakt als in 2013.'

'Nog te veel van die bendes hebben een rustig bezit. Te lang hebben we ze ongemoeid gelaten. Ze zijn schatrijk, ze denken dat ze zich alles kunnen permitteren. Het moet duidelijk worden dat zij de onderliggende partij zijn.'

Wat kan de overheid nog tegen de triade van kampers, motorbendes en Turken die jaarlijks 2- tot 3 miljard uit de onderwereld terugpompt in de Brabantse economie, dat wil zeggen in de bovenwereld? Die met brutaliteit en onbeperkte middelen overal binnendringt, tot in de politiek?

De commissaris van de koning, prof. dr. Wim van de Donk, vatte de toestand scherp samen: 'We hebben van doen met een ongeorganiseerde overheid tegenover georganiseerde criminaliteit.' Omroep Brabant concludeerde dat er sprake zou zijn van 'een puinhoop'.

Caspar Hermans zet zich schrap. 'Onze strategie is erop gericht de macht van de criminele industrie in sterke mate aan te tasten en te frustreren. Onze opzet is dat ze de wijk nemen. We zien voorzichtige signalen dat ze andere plekken in Nederland opzoeken. We weten dat ze vanuit Brabant nu uitwijken naar België. Kennelijk worden wij te actief voor hun bedrijfsvoering.'

Was België niet een bevriende natie?

'We werken ook heel goed samen met de Belgen. En verder dragen we geen verantwoordelijkheid voor de keuze die criminelen maken. Onze specifieke doelstelling is dat ze in Brabant en Zeeland ophouden met hun flauwekul.'

Wat hebt u dan bereikt?

'Dat het beeld van vrij spel niet meer klopt.'

Sinds anderhalf jaar is Caspar Hermans programmadirecteur van de Taskforce Brabant-Zeeland. In die club komen alle instanties samen die een bijdrage kunnen leveren aan het opjagen en ziekten van de drugsbaronnen, hun knechten en hun handlangers in de bovenwereld.

Tot niet zo lang geleden zat iedereen in zijn eigen tokootje lekker zijn eigen ding te doen. Dat mag niet meer. In de taskforce worden politie, justitie, gemeenten, Belastingdienst en marechaussee verondersteld de krachten te bundelen. Samen zet men acties op touw die in twee dagen tot maximaal drie maanden kunnen worden afgewerkt. De korte klap.

Burgemeester Peter Noordanus van Tilburg is voorzitter van de taskforce, tevens de koning van de korte klap. Hij is ongeduldig en extreem gericht op actie en op zichtbaarheid van acties. Hij heeft een goeie aan programmadirecteur Hermans, die acht jaar topambtenaar was op Justitie: 'Beleidsnotities hebben we nu genoeg gezien.' Op zijn beurt heeft Hermans een goeie aan programmacoördinator René Nuijten, speurhond van de oude stempel, specialist in klussen; recent de vrouwenhandel, nu de ondermijning.

Elke maandagmiddag zit Nuijten met een aantal getrouwen, vertegenwoordigers van verschillende overheidsinstanties, bijeen in een troosteloos politielokaal aan de rand van Breda. Men werkt een lijst af. Wie heeft welke informatie over meneer X? En wie over Y? Omdat de capaciteit beperkt is, is ook altijd weer de vraag: welke actie geven we voorrang? En welke instantie neemt het voortouw? Nuijten noemt de samenwerking 'een feestje'.

U overdrijft.

'Nee, ik meen het echt. Als ik zie waarvan we komen, durf ik best te spreken van een feestje.'

Waarvan kwam u?

'Drie jaar geleden werden we door alle instanties eigenlijk nog met een kluitje in het riet gestuurd. De tegenwerking is een stuk minder.'

Het is het probleem van elke institutie: samenwerken prima, maar dan naar onze aard en onze gebruiken. Nuijten ziet op maandagmiddag weleens bedrukte gezichten. Er zijn weliswaar afspraken gemaakt, maar deze of gene vraagt zich zichtbaar bedrukt af: oef, hoe ga ik dat thuis verkopen?

Hermans over de samenwerking: 'Wij zouden er niet zijn als het vanzelf goed ging. Het is geen routine om samen te werken, het vergt een jarenlange investering. De leiding van een organisatie moet niet alleen met de mond belijden dat men het strategisch doel van de Taskforce Brabant-Zeeland omarmt, men moet het ook uitdragen in de eigen gelederen. Men moet de vertegenwoordiger die bij ons aan tafel zit de ruimte geven.'

U spreekt normatief.

'Zeker, er is nog verbetering mogelijk.'

De korte klap kent uit zijn eigen aard zijn beperkingen. Grondgedachte is: we kunnen het monster niet verslaan, we kunnen porren uitdelen; het beest in zijn neusgaten prikken - wie weet blaast het grommend de aftocht.

Je laat zo tenminste aan je burgers zien dat je je niet neerlegt bij de toestand. Maar de rest zullen ze zelf moeten doen. Een kentering kan niet zonder publiek bewustzijn, zo is de gedachte. Burgemeester Noordanus, op een bijeenkomst met Turkse Tilburgers: 'Jullie zullen ook zelf met oplossingen moeten komen. Het spijt me zeer, vrienden, maar ik spreek de Turkse gemeenschap aan. Het gaat om jullie en jullie eigen kinderen.'

Dit is de strategie, hiermee zal men het moeten doen. De korte klap, als teken van hoop en wanhoop tegelijk.

Er is nog iets opmerkelijks aan deze strategie. Het gaat ervan uit dat je niet in de eerste plaats moet proberen de zware jongens achter de tralies te krijgen. Eindeloos vermoeiend en daarmee niet effectief. De recherche beschikt bij honderdtallen over afgeluisterde en uitgewerkte gesprekken tussen boef en zijn maat. Maar die lui zijn niet gek en praten in codes. Ze kunnen zich bovendien de beste, in elk geval de duurste advocaten van het land permitteren. Na eindeloos procederen blijft zo op zijn best een celstraf over die een bleek aftreksel is van een oorspronkelijke eis.

Nuijten: 'Waarom zou je een langdurig strafrechtelijk onderzoek beginnen? Met twintig man ben je al gauw twee jaar bezig. Zo iemand krijgt uiteindelijk een jaar gevangenisstraf, misschien twee jaar. Wij zeggen: we pakken hem een aantal keren achter elkaar. Zodat hij er ziek van wordt. Zo doen we dat. Nu al horen we bepaalde types zeggen: het begint vervelend te worden, misschien moeten we weg hier.'

Het verhaal over de voormalige eigenaar van een coffeeshop in Eindhoven biedt een mooi lichtbeeld. In zes jaar verzamelde de man 74 panden, met een geschatte waarde van 12 miljoen. Het leek op een klassiek geval van witwassen. Vorig jaar besloten gemeente, belastingdienst, brandweer en politie hem te gaan opjagen.

Het bleek dat hij een hypotheek had verworven op basis van een arbeidscontract dat niet echt een arbeidscontract was. Een boete van 15 mille plus een taakstraf van 240 uur. Die panden van hem waren voornamelijk verhuurd aan studenten. Er lagen stenen op een dakterras, die stenen konden weleens stenen op een dakterras, die stenen konden weleens naar beneden vallen; er stond water in een kelder; een stopcontact zat los. Alleen al in vier panden constateerde het gemeentelijk toezicht tachtig overtredingen. Om naleving af te dwingen legde het gemeentebestuur dwangsommen op van bij elkaar 1 miljoen euro. Vrijwel wekelijks waren er controles, op vergunningen, huurcontracten, hypotheek, verzekeringen en de technische staat van de woningen. De bedoeling was de man gek te maken. En in diskrediet te brengen bij banken en andere relaties. Zijn advocaat sprak van 'een heksenjacht'.

Hermans vindt dat er maar één vraag is die telt: waar doe ik de crimineel het meest pijn. Hij zegt: 'Nog steeds bestaat het beeld dat je een crimineel het meest pijn doet als je hem achter de tralies krijgt. Dat is een misverstand. Natuurlijk horen zware criminelen in de cel, daar moet je mee blijven doorgaan. Maar wij zien dat de pijn het grootst is als je aan huis en haard komt, aan auto's, sieraden en geld. Dan kom je aan de sociale routines die met dat criminele vermogen zijn opgebouwd, je komt aan de dingen die ze voor hun dagelijks leven, voor hun status, voor hun gemak het belangrijkste vinden.

'Het afpakken is ontzettend motiverend. Je krijgt respons uit de samenleving. De buurt ziet dat die vent die als een pasja leeft, zijn peperdure auto die voor de deur stond te pronken kwijt is.

'We hebben onlangs onze vierhonderdste auto afgepakt. Vind ik een mooi gegeven.'

Nuijten: 'Eén ding wil je niet: dat de criminaliteit doordringt tot in het bestuur of dat er een omvangrijke, parallelle maatschappij ontstaat zoals in de hennepindustrie in Tilburg.'

'Als we het niet op tijd tackelen, ach, ik vind het beangstigend. Wat is de volgende fase? Overal in Nederland heb je wijken waar een sfeer bestaat van: bemoei je niet met ons, wij regelen onze zaken zelf. Beseffen gemeenteraden hoe zorgelijk de toestand is? Zijn ze echt betrokken? Je krijgt bijna toestanden als in de jaren tachtig in Miami. Geen enkele controle meer. We zien een aantal van die gasten rondlopen van wie ik denk: nu aanpakken, zo meteen is het te laat.'

Het klinkt als een verloren strijd.

'Het probleem is groter dan we denken dat het is. We zijn lange tijd niet alert genoeg geweest om te zien wat zich ontwikkelde.'

'Ik heb het met mensenhandel gezien. Op een gegeven moment werd mensenhandel gedoogd, het werd vergund. In de Utrechtse prostitutie, op de boten aan het Zandpad, kreeg een aantal criminelen bijna een monopoliepositie. De peeskamers waren vergund, de overheid zei: er zit een vergunning op, wij hebben het geregeld, het is goed. Het was helemaal niet goed, die vrouwen waren handelswaar van criminelen. We zijn soms zo ongelofelijk naïef.'

Hermans: 'Ik zie het absoluut niet als een verloren strijd. We moeten de kansen die er liggen verzilveren. Wij moeten maximaal presteren.'

'Ik zie het als topsport', zei u mij eens. 'Een dag geen actie is een dag niet geleefd' - die is ook van u.
'Zo benader ik mijn opdracht. Wat mij persoonlijk motiveert is de sociale onrechtvaardigheid. Heel veel burgers en ondernemers die zich voorbeeldig gedragen staan tegenover een groep die zegt: ik veeg er mijn reet mee af. Want dat is wat er gebeurt, openlijk. Daar heb ik persoonlijk de schurft aan, niet alleen als functionaris, ook gewoon als burger.'

Het rapaille heeft nergens last van, van geen enkele regel. En ze komen er nog mee weg ook. Dat is toch niet te verdragen? We zijn het gaan gedogen, we zijn gaan denken: nou ja, dat hoort er dan misschien wel bij, misschien is het ook weer niet zo erg. Het is wel erg, het is hartstikke erg.'



Ze komen lief binnen de

Een Brabantse burgemeester vertelt hoe de georganiseerde criminaliteit op lokaal niveau infiltreert in de politiek. Anoniem, uit angst.

De burgemeester had dit verhaal onder naam en toenaam moeten vertellen. Willen vertellen. Op het laatst schrok hij er toch voor terug. Zijn gezin trok het niet. Eerder zijn ze ernstig bedreigd en ze vrezen voor herhaling.

De burgemeester kan er niet omheen dat angst ook hem in een greep heeft. Hij is een man met een lange bestuurlijke ervaring in Noord-Brabant, hij heeft veel gezien en weet goed te beschrijven hoe criminelen infiltreren in het openbaar bestuur en daar greep op krijgen, hoe het mechanisme van ondermijning van de rechtsstaat werkt.

De burgemeester vertelt het anoniem. En illustreert daarmee al direct de verziekte verhoudingen. Wie zijn de ondermijners? En hoe gaan ze te werk? 'Ze komen bescheiden binnen in een fractie', vertelt hij. 'Ze houden zich beschikbaar voor ondersteunend werk, zoeken uit wat leeft bij mensen in de buurten. Op den duur kunnen ze dan raadslid worden. Dan krijgen ze deeltaken, portefeuilles, dan beginnen ze mee te praten.

'Eerst zie je dat men in zo'n fractie opgetogen is; zomaar melden zich zeer gekwalificeerde types. Fantastisch hoe enthousiast die zijn. In staat heel snel te schakelen. De leiding is bezig met het dagelijks besturen vanuit B&W en zij hebben in een mum van tijd een heel netwerk opgebouwd in de partij en daarbuiten, ze bellen de hele dag rond, maken overal vrienden. 'Dan komt een kentering, stap voor stap. Je krijgt te horen dat ze telkens terugkomen op dat ene onderwerp. Ze gaan zich bemoeien met de grote portefeuilles, met financiën en ruimtelijke ordening. Je verbaast je achteraf over de snelheid waarmee dat gaat. Te laat wordt onderkend dat ze zich bij de partij hebben aangemeld voor dat ene belang, een onroerendgoedproject of een grootscheepse renovatie. En dan blijkt op zekere dag er opeens een meerderheid te zijn voor een geheel nieuw standpunt, diametraal tegenovergesteld aan wat de betrokken partij eerst vond. Het roer is om voordat iemand het weet. Ja, dat krijgen ze voor elkaar.

'Ze bedreigen mensen niet. Ze komen lief binnen, ze helpen iedereen. En als ze iedereen geholpen hebben, is er een verbond. Dan begint het doorduwen. Het wordt steeds brutaler. Want er moet worden terugbetaald, dat natuurlijk wel.'

Dat is als ze helemaal zijn doorgedrongen. Waar begint het? 'Je móet wel met dit soort mensen om de tafel', zegt de burgemeester. 'Je wordt door je eigen gemeenschap bijna gedwongen. Op hun eigen wijze hebben de ondermijners een draagvlak verworven in je gemeente.

'Tijdens het hoogtepunt van de crisis, toen het echt slecht ging en je als gemeentebestuur alleen maar kon bezuinigen, waren zij de leuke peer. Hebben zij ervoor gezorgd dat de voetbalclub kon blijven draaien, hebben zij af en toe mensen uit de buurt geholpen met huisvesting of er een paar centjes bij gelegd toen de carnavalsvereniging tekort kwam.

'In het omvangrijke sociaal-culturele netwerk dat van oudsher in Brabant sterk ontwikkeld is, lag voor hen het gat. Daar zijn ze in gekropen. Dat netwerk hebben zij ondersteund, al die tijd. En daarmee staan zij sterker dan de bestuurders die de integriteit zouden moeten bewaken. Dat maakt het moeilijk. Als je er iets over zegt, krijg je vanuit de gemeenschap te horen: 'maar het is toch een mooi initiatief? Op hem kunnen we tenminste nog rekenen.' Je krijgt voor de voeten geworpen: 'Heb je dan bewijzen dat hij niet te vertrouwen is?' Nee, die heb ik niet. 'Nou, waarom ben je dan zo voorzichtig, waarom omarm je hem niet, wees blij dat hij jullie werk overneemt.'

De infiltratie van de politiek is het echte hoofdpijndossier in de aanpak van de georganiseerde misdaad. Het is de vrees dat criminelen het bestuur binnendringen, omdat met hun illegaal verworven miljoenen voor hen nu eenmaal alles te koop is.

Goede werken

'Ik weet niet eens zeker of al die lui hun goede werken zelf in de eerste plaats beschouwen als bescherming van hun criminele belangen', zegt de burgemeester. 'Het zijn vaak gewone mensen die veel geld verdiend hebben met hun activiteiten, ze voelen dat ze een bepaalde standing en macht krijgen en die drijft hen verder. Het geld komt uit de verkeerde hoek, dat beseffen ze. Ze willen af van die gedachte. Ze willen tegen zichzelf kunnen zeggen: kijk nu toch eens wat ik gedaan heb voor de mensen. Ze zijn op zoek naar een standbeeld voor zichzelf.

'Ik kom het tegen, mensen met geld die willen investeren in projecten die op zichzelf welkom zijn voor ons. Maar bij sommigen voel ik ergens iets. Ik krijg er niet de vinger achter. Het zijn vermoedens waarmee je weinig kunt. Je hebt een harde zaak nodig. Toch, je ruikt dat het niet deugt. Natuurlijk, we zijn alert. Maar per saldo is meestal het resultaat alleen maar verdieping van mijn frustratie.

'Drugscriminelen genieten van hun aanzien en populariteit. Je moet je realiseren dat veel burgers opkijken tegen mensen met geld. Ze associëren zich graag met de man met die mooie grote auto. En al helemaal als zo'n man ook nog mooie dingen doet voor de gemeenschap. 'Die lui worden dan gezien als voorbeelden, als rolmodellen. Wij bestuurders zijn in de ogen van de bevolking niet vooruit te branden, wij pakken alleen maar dingen af. Natuurlijk probeer je als bestuurder ook wel op zichtbare wijze je steentje bij te dragen, maar ik denk dat we het vaak genoeg niet handig doen. Het leidt ertoe dat mensen zeggen: 'Jullie maken geen stappen'. Zij, die anderen, die maken iedere dag stappen.

'De georganiseerde criminaliteit beschikt hier in de provincie elk jaar over 2,5 miljard aan crimineel geld, aan investeringsgeld. Dat gaat hard, hoor. Ze kunnen met dat geld niet naar de bank, ze zullen lange tijd feest vieren van hun centen, dure sieraden kopen, mooie kleren. Maar op zeker moment gaan ze proberen dat drugsgeld weg te zetten, voor een groot gedeelte in de directe omgeving. En daar begint de ondermijning.

'Het gaat gewoon regelrecht de Brabantse economie in, vooral in het vastgoed hier. Die lui krijgen zoveel macht, dat is om bang van te worden.' Hij zegt: 'We krabbelen als maatschappij nog maar net op uit de crisis, er is nog steeds weinig geld beschikbaar, banken zitten op slot, pensioenfondsen

doen zuinig. Er is één categorie die wel geld heeft en bereid is jou als armlastige gemeentebestuurder te helpen. Als je wilt herontwikkelen of iets nieuws wilt opzetten, moet je bij die lui langs voor financiering. Zo draai je erin, er worden strategische posities ingenomen aan onderhandelingstafels, de besluitvorming wordt overgenomen, de verhoudingen veranderen en zo worden de verkeerde lui de baas in de gemeenschap.

'Als je het toelaat, heb je de illegale verrijking in je bestuur. Als je in je omgeving blijft zeggen: en toch moeten we op onze hoede zijn, zal je zien dat zo'n opstelling zich tegen je keert. 'Als je het niet toelaat, merk je dat er vanuit de politiek - de gemeenteraad, afzonderlijke fracties - geïntervenieerd wordt om het toch zo ver te krijgen. Je ziet dat van onderop mensen omhoog komen in de plaatselijke politiek die verbindingen hebben met illegale zakelijke belangen. Dan gaat het echt mis.

Leuke dingen

'De man in de straat heeft geen idee, die loopt er achteraan, die ziet leuke dingen gebeuren en weet niet, kan meestal niet weten, waar men uiteindelijk mee bezig is. Dat inzicht hebben wij wel. Wij zien aan de hand van allerlei stappen in een lang proces wat het einddoel zal zijn. Het heeft heel vaak met vastgoed en projectontwikkeling te maken. Dat is ook begrijpelijk, omdat het een van de weinige manieren is om crimineel verworven geld op een soepele wijze witgewassen te krijgen.

'Zeker een lokale partij staat voor iedereen open. Het is moeilijk om mensen te weigeren. Dat doe je niet. Je bent er voor het plaatselijke belang zoals jij en je partijgenoten dat zien, door ideologie word je niet gestuurd. Dus het parool is: kom erbij!

Vijf sterren

'Wat voor vlees heb je dan in de kuip? Zou een goeie vraag zijn, zeker. Maar je ziet geen reden voor die vraag. Je denkt dat je ervaren bent en je rekent niet op infiltranten, op stromannen van crimineel geld. Dan sta je toch lelijk te kijken als je merkt hoe snel de bordjes worden verhangen.'

De burgemeester vertelt van een vrouw die zich ontpopte tot moeder van een fractie. Geen verzoek viel haar te zwaar, geen klus was te veel. Wat een energie en wat een toewijding. Vijf sterren voor zo'n vrouw. Totdat ze belet vroeg bij een wethouder en zich meldde in gezelschap van twee kennissen. Het trio kwam niet één keer, het trio kwam al snel elke week. De burgemeester: 'Ze kwamen met een boodschappenlijstje, een lijstje met wensen van vrienden. Ik zei tegen mijn wethouder: laat ze buiten, ontvang ze niet, bij mij komen ze er ook niet in. Zorg dat je gewoon via je fractie de discussie voert. Maar ze drukten hem echt finaal in elkaar. Die druk werd zo groot dat hij er bijna aan onderdoor ging. 'Ik heb toen geprobeerd ze buiten zijn deur te houden. Vervolgens kwamen ze mijn kant op. Het werd oorlog, ik heb ze buiten gezet. Ik ben het met het college van B&W gaan delen. Mijn sterke indruk was dat andere wethouders er ook last van hadden, maar dat ze hun mond hielden. 'Stel je voor: stromannen van het grote, criminele geld zitten gewoon in de coalitie. Ze hadden het zo gemanoeuvreerd dat ze de coalitie bijna konden opblazen. Uiteindelijk is het niet gelukt. De betrokken partij bleek krachtig genoeg om het probleem zelf op te lossen. Godzijdank. Maar ik weet dat het ook anders kan aflopen en dan delen ze de lakens uit in de gemeentepolitiek.

'Hoe kun je als gemeentebestuur je wapenen tegen dit soort infiltratie? Het is niet eenvoudig. In elk geval geldt: besef dat het kan gebeuren. Alertheid, dat is toch het allerbelangrijkste. Maar het blijft moeilijk en de maatschappelijke ontwikkeling zal het niet gemakkelijker maken. Met z'n allen willen we de bureaucratische regelgeving wat laten vieren.

Ondernemers die uitbreiden of een nieuwe stap zetten, worden gek van de rompslomp. Het lijkt me een goede ontwikkeling als we initiatieven niet smoren, maar stimuleren. Tegelijk is het heel gevaarlijk. Je maakt meer ruimte om te ondermijnen. 'De georganiseerde criminaliteit is voortdurend

bezig met de vraag hoe zijn geld in de bovenwereld weg te werken. Van het lokale bestuur wordt gevraagd ondernemers te steunen, in elk geval niet in de weg te zitten. Die twee bewegingen gaan bij elkaar komen. Ik weet niet hoe we dat moeten afstoppen. Ik ben bang dat witwassen in de nabije toekomst almaar aantrekkelijker wordt en daarmee ook de dreigingen voor infiltratie in het openbaar bestuur.'



Is het echt zo erg?

Sommigen reageerden ongelovig op de serie van Jan Tromp over ondermijning van het lokaal bestuur. Maar betrokkenen zeggen unaniem: het is erger dan we willen denken.

In boze dromen ziet hij hoe drugshandelaren zich opwerpen voor het burgemeesterschap. Ze barsten van het geld, ze kunnen iedereen hun wil opleggen. Spaans benauwd krijgt Klaas de Vries het ervan. Hij staat in een zaal, hij roept dat de vent moet worden tegengehouden, maar de andere aanwezigen reageren niet-begrijpend: goeie kerel toch, die nieuwe burgemeester, doet tenminste iets voor de mensen.

De Vries zit in de politiek sinds 1973, was Tweede Kamerlid voor de PvdA, minister van Sociale Zaken en Binnenlandse Zaken, hoofd-directeur van de Vereniging Nederlandse Gemeenten. Nu heeft hij afscheid genomen als Eerste Kamerlid. Hij volgt al ettelijke jaren de ontwikkeling van het openbaar bestuur en is diep verontrust over de ondermijning daarvan door de georganiseerde criminaliteit. Wat hij zo mogelijk nog erger vindt: 'Je merkt in Den Haag niets van: we hebben hier een kolossaal probleem.'

Hij gaf het kabinet ervan langs toen half april in de Eerste Kamer gesproken werd over het Nederlands voorzitterschap van de EU in 2016 en wat het kabinet daarvoor als prioriteit stelt. Over bestrijding van georganiseerde criminaliteit stond het volgende in de stukken: 'Nederland zal voortvarend inzetten op consolidatie en implementatie.' Weken later kan De Vries zich nog steeds boos maken over zulke achteloze onzin: 'Wie zit er nu te wachten op 'consolidatie en implementatie'? Wat zou men bedoelen? Maffia's onder vele namen rukken op in Europa en ondermijnen de rechtsstaat. De regering vertrouwt op 'consolidatie en implementatie'. Het is toch verschrikkelijk.' Hij diende een motie in, die vroeg om 'drastische intensivering van bestrijding van de georganiseerde criminaliteit'. De motie werd unaniem aangenomen.

Op de foto in de krant zien we een kleine man in zwarte onderbroek, melkwitte benen, blote voeten. Hij wordt afgevoerd, met een blinddoek voor de ogen. We zien de aftocht van de president van motorclub Bandidos. Er is zelfs geen wit laken dat zijn afgang nog enigszins maskeert.

Patsers

De autoriteit in het land doet z'n best. Er worden megalaboratoria opgerold en ettelijke duizenden hennepplantjes in de knop gebroken. Er worden patsers aangepakt (grote auto, kleine tuin). Er worden drugspanden gesloten. 'Op last van de burgemeester' staat op het plakkaat aan de gevel. Het

heeft iets tragisch, iets van water uit de zee scheppen. Men doet wat moet. Het helpt. Misschien. Een beetje. Maar het lost niks op.

Voor de georganiseerde drugsnijverheid behoren gesloten panden tot de normale bedrijfsrisico's. Het is ingecalculeerd verlies, dat in geen verhouding staat tot de - belastingvrije - opbrengst. Op de thuismarkt schommelt de prijs voor een xtc-pil rond de 5 euro. Zo'n partypil doet in het Verre Oosten 100 dollar. De productiekosten van een pil zijn ongeveer 17 cent. Nederland staat in Azië hoog aangeschreven: xtc van de beste kwaliteit. De markt van hennep en pillen is een exportmarkt. De discussie over legalisering van de binnenlandse markt is om die reden vooral een non-discussie. Het zal aan de criminele productie geen einde maken. In het buitenland liggen voor een groothandelaar tientallen miljoenen in het verschiel. Nog een wonder dat er schuren zijn in Nederland waar alleen een grasmaaier staat, en een autostep.

Jan Boelhouwer, de burgemeester van Gilze en Rijen, jaagt op kwekerijen in zijn gemeente. Maar, zegt hij erbij: 'De kwekerijen die wij oprollen, die maken in het totaal van het probleem geen zak uit, ik ben de eerste die het zal toegeven, geen zak verschil maakt het - behalve dit verschil: geloofwaardigheid, op kleine schaal. Op voor de mensen zichtbare schaal. Dat is wat ik kan doen.'

In het kader van deze serie verhalen over ondermijnd gezag en bedreigde bestuurders sprak ik de afgelopen maanden tal van betrokkenen. Er was telkens één punt van overeenstemming: de toestand is ernstiger dan we zouden willen denken. En dan we kunnen beheersen. In de woorden van de commissaris van de koning in Brabant, Wim van de Donk: 'We hebben van doen met ongeorganiseerde overheid tegenover georganiseerde criminaliteit.'

Slaapkamerlicht

De criminelen hebben een enorm financieel belang bij sturing van gemeentelijke besluiten. Ze schrikken er niet voor terug bestuurders die dwarsliggen te bedreigen. Voor de woning van de burgemeester van Kerkrade plaatste de politie vorige maand nog een cabin, zo'n permanente bewakingspost. Dan is sprake van rechtstreekse bedreiging. Gemener zijn de kleine signalen: de burgemeester die enkele minuten nadat hij het slaapkamerlicht heeft gedoofd, nog een smsje ontvangt met de tekst: 'welterusten'.

Behalve intimidatie is er ook infiltratie. Hoe ver weg is de corruptie? Wie grote belangen heeft en veel geld koopt invloed. 'Wees alert', luidt het parool op de gemeentehuizen. Het leidt tot verworpen verhoudingen. Burgemeesters die wethouders op afstand houden, omdat ze de man niet vertrouwen. En wethouders die het college van B&W niet bijpraten over verdachte signalen, die liever weggijken omdat ze bang zijn voor bedreigingen.

Er is sprake van een triade van kampers, motorclubs en allochtone maffia. De takken van nijverheid zijn vrouwenhandel, afvalverwerking, afpersing, hennep en chemische drugs. Duizenden mensen alleen al in Brabant verdienen een goede boterham aan de illegale praktijken. De vanzelfsprekendheid onder burgers om mee te doen, is indrukwekkend. Zo is gaandeweg in wijken en dorpen van Brabant, maar ongetwijfeld ook elders in het land, de gereuleerde, democratische ordening verlaten. Het gaat vaak om buurten waar achterdocht en weerzin tegen de buitenwereld de boventoon voeren, vooral tegen de overheid. Meestal laat het gezag zich er nog amper zien. De mensen voelen zich in de steek gelaten door de instanties en weten zich opgenomen door hun nieuwe voormannen. Met elkaar kennen ze hun eigen sociale orde, een aparte variant van de participatiemaatschappij. Het is een toestand die dikwijls al jaren bestaat.

Ik was een tijd in Veen, hevig christelijk dorp in het noorden van Noord-Brabant. Iedereen in Veen zit in de handel. Het is de handel van de vrije jongens. De man die de Godfather wordt genoemd, zei:

'Wij hebben de drang in ons om van 10 cent 20 cent te maken. Hoe, dat maakt niet uit. Wij zijn onrustig, het is de bloedsoort in onze aderen. Ik ben een Veense en daar blijven ze vanaf.'

Ik was in de Vogeltjesbuurt van Tilburg. Er was gezegd dat we naar de Vogeltjesbuurt moesten om er iets van te snappen, van wat op het gemeentehuis ondermijning wordt genoemd. Tilburg is wereldstad van de drugsbusiness, de Vogeltjesbuurt levert van oudsher haar bijdrage. De buurt telt grote families, die voor een deel hun wortels hebben in het woonwagenkamp.

Dollarbiljetten

Twee jaar geleden, op een dag in september, regende het dollarbiljetten in de Vogeltjesbuurt. Toen de oude huizen aan de Lijsterstraat en de Merelstraat gesloopt werden en een sloopband het puin verwerkte, dwarrelden plotsklaps talloze biljetten van honderd dollar als vlinders door de lucht. Een machine was gestoten op een bergplaats. Hoeveel was het? Een miljoen, twee miljoen? Van wie was dat geld?

Er kwam buurtonderzoek. Maar niemand had iets gezien, ook al had men alles gezien. Een bewoner zei: 'Ze krijgen het nooit te horen. Van niemand niet, in de hele buurt niet. Het is niet een regel, het gaat vanzelf.' De burgemeester van Tilburg, Peter Noordanus, vindt dat de mensen in zijn stad moeten ophouden met wegstaren. 'Hij kan kapot vallen, die Noordanus', foeterde een oude inwoner van de Vogeltjesbuurt. 'Hij kan wel van alles zeggen van wat wij moeten doen, maar voor ons hebben die lui nog nooit wat betekend.'

Opbouwwerk

Peter Cival, beleidsmedewerker van woningcorporatie Tiwos, zei: 'Consequent hebben de autoriteiten sociaal werk, buurtbeheerders en andere voorzieningen weggesaneerd. Van jaar op jaar. Je kunt hier weer helemaal opnieuw beginnen met het opbouwwerk. Het is het enige dat helpt, ik weet het zeker. Maar het zal tien, vijftien jaar duren voordat je de boel op orde hebt.'

Onder Tilburgse Turken die als bevolkingsgroep ruim vertegenwoordigd zijn in de drugsbusiness is een initiatief ontstaan om tot inkeer te komen: corrigeer de mensen in je buurt, je weet wie het zijn. Initiatiefneemster Hülya Cigdem heeft tot nu toe ruim honderd adhesiebetuigingen ontvangen, ook van niet-Turken. Cigdem ziet het als steentjes in een vijver; ze weet uit eigen ervaring hoe groot de zuigkracht is en hoezeer je voor gek wordt verklaard binnen je eigen gemeenschap als je niet meedoet.

Wat in jaren aan scheefgroei is geaccepteerd, herstel je niet in een paar maanden. Herstel je al helemaal niet met het strafrecht alleen, met sluiting van drugspanen en invallen in loodsen en schuren. Je hebt samenlevingen gekregen die afhankelijk zijn geworden van de macht van het criminele geld. Dat vreet zich in. Het heeft er jaren over mogen doen om zich te nestelen, het zal jaren duren voordat het zich keert.

Is het echt wel zo erg als je beschrijft? Het is een vraag die me in de loop van deze serie vaker is gesteld. Niemand beschikt over een totaalbeeld. Uit de aard der zaak moet je het doen met signalen, van allerlei soort: burgemeesters die moeten overstappen op een auto met kogelvrij glas, veertig hennepkwekerijen die in twee jaar worden aangetroffen in een bescheiden provincieplaats, een oud-wethouder die een bedrijf adviseert dat bij xtc-productie betrokken blijkt. Het wijst altijd weer in dezelfde richting: grote financiële belangen, brute omgangsvormen en een verwevenheid tussen onder- en bovenwereld die voor de rechtsstaat levensgevaarlijk is.

De gemeentebesturen worstelen, de goed georganiseerde en wendbare criminelen hebben ruim baan en Den Haag blijft op comfortabele afstand. Zo komt die burgemeester uit de drugscene

vanzelf in zicht. Klaas de Vries: 'Vorig jaar raakte ik echt gealarmeerd, ik ken veel mensen in Brabant en hoorde verhalen waarvan ik dacht: dit gaat van kwaad tot erger.'

Ik dacht: ik moet met Opstelten praten. Ik heb hem gebeld, ik zei: luister Ivo, er is iets dat mij ontzettend dwars zit, het gaat uit boven de modale Kamervraag in de sfeer van 'heeft de minister vernomen dat...', dus ik wil persoonlijk met je praten.

Opsporingsteam

'We hebben geluncht bij Schlemmer, ik heb hem verteld wat ik vond en gezegd dat dit helemaal fout gaat en dat je dat straks niet meer terugdraait. Hoe is het mogelijk dat drugsproductie de grootste tak van nijverheid in Tilburg is geworden? Wat is er met die wijken aan de hand? Hoe is het mogelijk dat men er zo ontvankelijk voor is?

'Ik heb tegen Opstelten gezegd: we doen er niet genoeg aan, jij doet er niet genoeg aan. Hij hoorde het aan. Hij zei dat het een ernstig probleem was. Maar hij vond ook dat de overheid adequaat bezig was. Met een opsporingsteam en met dit en dat. Hij vond dat ik overdreef.' Ivo Opstelten herinnert zich het gesprek nog goed: 'Volgens mij heeft het kabinet in mijn tijd naar vermogen gedaan wat moest, ik ben er zeker van dat dit ook voor mijn opvolger geldt. 'Maar ik deelde de zorgen van Klaas, daarom ga je ook met elkaar lunchen, ik voelde een gemeenschappelijke sense of urgency. Ik heb hem uitgenodigd voor een werkbezoek van ons tweeën aan Brabant, jammer genoeg is het daarvan niet meer gekomen. Het probleem is heel groot. Ik hoop wel dat ik hem ervan heb kunnen overtuigen dat je het niet van de ene op de andere dag weg krijgt.'

Klaas de Vries: 'Nu lees ik dat de minister van Binnenlandse Zaken weerbaarheidstrainingen aanbiedt aan burgemeesters. Nou, het is nooit slecht als men een beetje weerbaar is. Maar daar zit natuurlijk het probleem niet. Het probleem is dat schatrijke bendes systematisch proberen de democratische rechtsstaat te ondermijnen. En dat de samenleving daardoor langzaam maar zeker verloedert. Dat bestrijd je natuurlijk niet met een cursus weerbaarheid.'

Afgelopen dinsdag nam De Vries (72) na meer dan veertig jaar afscheid van de politiek en het bestuur. Het was een mooie tijd, het is goed om nog wat andere dingen te doen. Hij zucht. 'De integriteit van het openbaar bestuur zou voor de regering de grootste zorg moeten zijn. Maar het kabinet geeft je voortdurend een ander gevoel: 'goed, er is een probleempje, we lossen dat nog wel op'. Dat is niet zo.'